

12
1564.4.
5.
DE
LINGVÆ SYRIACÆ
VSV IN N. T.

DISPUTATIO PHILOLOGICA,

quam

DEO CLEMENTER ADJUVANTE,

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. VVILHELMO HENRICO,

DVCE SAXONIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, MONTIVM,

ANGARIÆ ET WESTPHALIÆ &c.

ex

Benevolo Superiorum Consensu,

Publicæ Eruditorum disquisitioni,

PRÆSIDE

M. JOH. REINHARD. RVSSIO,

Vsingâ - Nasf.

Submittet

PETR. ADRIAN. ALPHEYUS,

Dassellâ - Hildes. S. S. Th. St.

AVCTOR RESPONDENS.

A. O. R. 1702. D. 11. Novembr.

JENÆ, Typis PAULI EHRICHII.

ILLVSTRI, GENEROSISSIMO ATQVE EXCÈL-
LENTISSIMO DOMINO,
DNO. HENRICO JEREMIÆ
à DASSEL,
HÆREDITARIO IN HOPPENS.
WELLERS. ET EIMBECK.

Nec non
MAGNIFICO, SVMMÆ REVERENDO ATQVE
EXCELLENTISSIMO DOMINO,
DNO. JOHANNI FRIDERICO
KNORRIO,
S. S. THEOL. LICENT. ELECT. HAN-
NOV. CONSILIARIO CONSISTORIALI GRAVISSI-
MO, ET DVCAT. GRVBENHAG. SVPERIN-
TENDENTI GENERALI VIGILAN-
TISSIMO,

MÆCENATIBVS ATQVE PATRONIS
suis filiali cultu devenerandis,

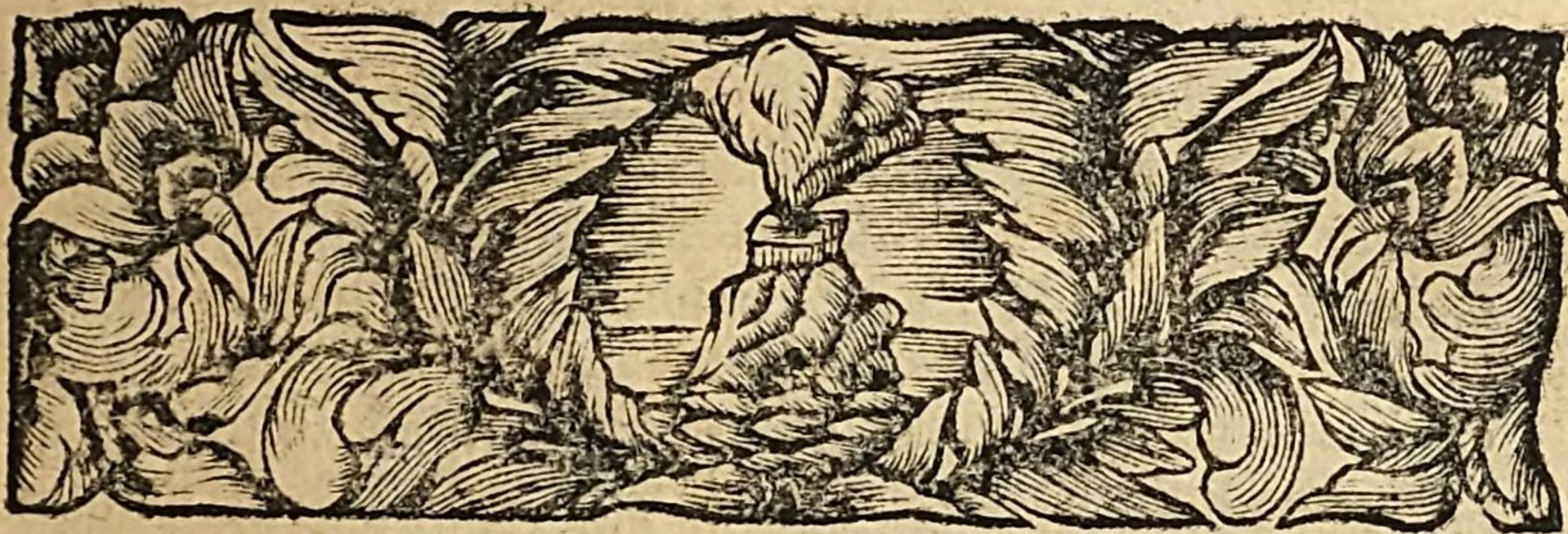
Hasce primitias Academicas

D. D. D.

Humillimus ac Obstrictissimus

Petr. Adrian. Alpheyus, S.S. Th. Stud.

I. N. 7.

SECTIO PRÆLIMINARIS.

§. I.

Vanquam lingvæ Chaldæo-Syriacæ cum Theodoreto, seculi quinti Scriptore Ecclesiastico, & Scripturarum Interprete laudatissimo; Georgio Amira Episcopo Antiocheno & montis Libani Primate, prælud. 2. Gram. Syr; atque Myricæo, præf. Gramm. Syro-Chald. aliisque, non ausimus ultimam antiquitatem adscribere, quippe quorum argumenta, huic negotio conficiendo longè infirmiora esse, jam pridem commonstrarunt Viri in literatura Orientali undiquaque celeberrimi. In primis huc conferendi sunt Br. Walton. Appar. ad Bibl. polyglott. Proleg. 3. §. 4. fol. 230. ff. Barth. Mayer Phil. part. 2. per tot. qui illud cum primis argumentum, quo, supra nominatus Theodoretus, Cyri in Syria Episcopus, ad quæst. 60. in Gen. quænam lingua sit antiquior? utitur, quando Resp. *Δηλοῖ τὰ ὀνόματα, Ἀδὰμ γὰρ καὶ Κάιν καὶ Ἀβὲλ καὶ Νῶε τῆς Σύρων ἴδια γλώττης, Ἀδὰμ γὰρ τὴν ἐρυθρὰν γῆν ἔθ' τοῖς Σύροις καλεῖν. Nomina ipsa indicant, Adam enim & Cain & Abel & Noe propria sunt lingvæ Syriacæ; Syrorum enim mos est terram rubram appellare adamtha; prorsus invertunt, ostendentes*

dentes haudquaquam ex Lingva Syro-Chald. sed potius ex hebraica hæc talia, & alia infinita, posse deduci. Etenim quæ in specie nomen Adam concernunt, ejus significatio ex hebr. æque, si non magis benè, ac ex Syriafmo defumitur, non quidem quatenus **רָבַח** *rubere*, ut hætenus vulgo creditum, sed quatenus significatione abstractiva & formali *pulchrum esse* significat. Frustrà omnino Jac. Gussëtius pro rubendi sensu multa Scr. S. exempla adfert, ad quæ fortassis respondebitur in conflictu. Et docuit pronuper nominatus jam jam doctissimus Gallus Jac. Gussëtius in sua de lingua hebr. generatim Diss. Commentariis lingvæ hebr. præmissa 13. aut 14. rationibus solidissimè contra Huetium, Demonstr. Evang. Prop. 4. §. 3. ff. cum hebræâ nec Chaldaicam nec Arabicam hocce in passu esse comparandam. Ad quos quia in hac pertractanda controversia nobis nunc prolixioribus esse haud licet B. L. amandamus. Hoc tamen non obstante, quemadmodum gentem Syriacam & fama & vetustate Majorum suorum quondam fuisse inclytam, S. literæ passim testantur: Ita nec illius lingvam heri aut nudius tertius demum prognatam, sed sub ipsam Babelicam lingvarum confusionem, quoad prima minimum stamina & fragmenta ortam esse censemus, quicquid contradicat Mayer l. c. cap. 6. pag. 335. seqq. Ultra hunc verò terminum ullius, præterquam hebrææ lingvæ originem, cum illis quorum haresin commemorat Philastrius c. 56. referre haud sustinemus, argumento loci Gen. II. 1. ff. cujus quidem verba nimis clara **וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׂפָה אֶחָדָה וּבְרִים אַחֲרֵיהֶם** & *erat omnis terra labii unius & verborum eorundem*, sequenti interpretatione isti eludere sunt conati: Intelligenda ea non secundum eundem vocabulorum usum, sed secundum eandem sensuum intelligentiam, quod etsi plura tunc fuerint lingvarum genera, omnes tamen se invicem intellexerint, quia gratiam habuerint Angelicam, qua sine difficultate omnes simul lingvas, homines addiscere potuerint, sed in extructione turris Babylonicæ hanc gratiam Angelicam amissam, & à Deo oblivionem immissam esse,

esse, ut homines non amplius ediscere valeant omnes, sed paucas, tres vel quatuor. Multo his rectius sentire videtur R. Salom. B. Mel. in M. J. ad h. l. qui verba שפה אחת interpretatur per לשון אחד והוא לשון הקדש *linguam unam quæ fuerit lingua sancta*, i. e. hebræa. Hæc namque & cum nativa vocum significatione, & cum contextu longè rectius convenire videntur. Conferri hîc poterunt quæ non adeò pridem inter Celeb. Hardtium LL. OO. in illustri Julia Prof. famigeratiss. in Ephemeridibus Philol. & has infecutis Ephemeridibus phil. illustratis, vindicias primas, secundas ac tertias comprehendentibus, nec non in philologia facula seu Ephemerid. Phil. vindicatis; & Pl. Rever. Calvoerium in Spicilegio Mosis, Gloria Mosis, & Gloria Mosis illustrata, pluribus in utramque partem sunt disputata; item Buxt. dissertationes, prima de Lingv. hebr. orig. & antiq. secunda de lingvæ Hebrææ confusione, & plurimum lingvarum origine.

§. II. Syri unde ita appellentur, non una omnium mens est atque sententia. Nonnulli eos ita dictos volunt ab Assyria sublata per aphæresin prima vocis litera; Hujus est sententiæ Freinshemius in notis ad Justin. L. I. c. II. *Assyrios, inquit, dixerunt Syros, decurtantes primam Syllabam, ut ex Hispania sit Spania*; & Greg. Francus cujus in Lexic. sancto n. 34. ad voc. שרן p. 36. hæc sunt verba: *Syrorum quoque hinc fluxit nomen: quod pro Assyria nonnunquam capitur, Eustathio teste, ab Athenæo, Luciano, Egesippo, & aliis. Lucianus se Assyrium nominat, cum esset Syrus*. Rem declarant exemplo è sacris petito Jer. 22. 24. & 28. ubi pro eo quod alias sæpius in Scriptura occurrit Jechonia, Conia dicitur, & ap. Plautum in Trucul. Act. 3. Scen. 2. Conia Prænistinis dicitur pro Ciconia. Verum hæc vocis derivatio, testimoniis Scripturæ non usque quaque convenit, adeoque vera omni ex parte haud est. Primo enim notum est, quod Gen. X. 22. diversa utrique genti assignetur origo; Nam ibi Assur à quo dictos volunt Assyrios, & Aram, à quo denominatos ajunt

Aramæos seu Syros, tanquam diversa nomina, & tanquam diversa utriusque gentis origo referuntur, ut unum nomen ab altero derivari vix possit. Deinde accedit, quod Scriptura passim inter Syros & Assyrios distingvit, e. g. 2. Reg. XVI. 7. ut adeò non appareat, quì convenientia inter has voces ratione etymologiæ inveniri queat. Rectè contra inquit Brian. Walt. app. bibl. proleg. 13. fol. 389. *Assyrii planè diversi sunt ab his, nam ab אֲשּׁוּר sunt אֲשּׁוּרִים Assyrii trans Euphratem & Tigrim, qui & primo Assures, quorum nomen omnibus sub imperio Assyriorum olim erat commune.* Quibus verbis postremis genuinam rationem innuit, quare Syri nonnunquam etiam Assyrii dicti fuerint, nempe non quia vox una descendit ab altera, sed quia Assyriorum tunc suberant imperio. Alii Syros ita dictos opinantur à monte Hermon Sidonitis שֵׁרִיָּן dicto Deut. 3. 8. 9. qui teste Brocardo in descriptione terræ sanctæ, apud Mayerum Phil. 2. c. 1. p. 11. ad Damascum usque excurrit, & ibidem se Libano copulat. Omnium commodissimè à צֹר Phœnicum Metropoli derivabitur, quam Ezech. c. 28. 13. paradisum deliciarum vocat, & ab opulentia insigni prædicat Jes. c. 23. 8. hinc incolæ illius צֹרִים dicuntur, unde obvia derivatione, mutatis inter se ejusdem organi literis, Syri denominantur; Inprimis cum צָ literam S in sui pronunciatione includat.

§. III. Syriæ quidem nomen, ut in Scriptura V. T. ita nec apud priscos Ebr. Doctores invenitur, qui ejus loco usurpant nomen אֲרָם. Ita, loco non tantum supra §. 2. cit. Syros appellari videmus, sed eo quoque Epitheto Jacobus, (neutiquam verò Laban ceu Flac. Clav. Scr. ad voc. Syr, & Glass. phil. L. 3. Tr. 3. Gr. Can. 8. p. m. 558. seducti à Targum. & Vulgata statuunt) ob continuam 20. annorum servitutem in Syria, Matrem uxoresque Syras Deut. 26. 5. insignitur. אֲרָמִי אֲבוֹר אֲבִי, *Syrus erat periens, h. e. inops & omnium egenus, Pater meus*, & ita h. l. interpretatur S. Ab. Esra, cujus verba Bibl. Venet. f. רט"ו col. 3. l. 4. sunt seqq.

מלת אובד מהפועלים שאינם יוצאי ואילו היה ארמי
 על לכן היה הכתוב אומר מאביר או מאבד ועור מה
 טעם לאמור לבן בקש להאביר אבי וירד מצרים ולכן
 לא סבב לרדת אל מצרימה והקרוב שארמי הוא
 יעקוב כאילו אמר הכתוב כאשר הירא אבי בארם
 היה אובד והטעם עני בלא ממון וכן תנו שכר לאבד
 והער ישתה וישכח רישו והנה הוא ארמי אובד היה
 אבי והטעם כי לא ירשתי הארץ מאבי כי עני היה
 כאשר בא אל ארם גם גר היה במצרים והוא היה
 במתי מעט ואחר כן שב לגוי גדול וכולי. h. e. voca-
 bulum אובד est ex verbis intransitivis, quod si ארמי referendum
 foret ad Labanem, dixisset Scriptura מאביר in hiphil, aut מאבד
 ex piel. Porro quis esset sensus, dum dicit: Laban quaesivit per-
 dere patrem meum, qui descendit in Aegyptum: cum tamen Laban
 non sit in causa cur descenderit in Aegyptum? Propius igitur ad
 mentem Scripturae accedit, quod ארמי hic sit ipse Jacobus q. d. Scr.
 Cum esset Parens meus in Syria, erat אובד b. e. pauper sine opi-
 bus. Et hoc sensu vox אובד occurrit (Prov. 31. 6.) date siceram per-
 eunti; cujus testis est l. c. v. 7. ut bibat & obliviscatur pauper-
 tatis suae: & ecce illius: Aramaus periens erat pater meus; sensus
 est: non hereditatis jure hanc terram possideo à Patre meo, nam
 pauper ille erat, cum veniret in Syriam, insuper peregrinus fuit in
 Aegypto, eratque cum hominibus paucis, sed postea in gentem ma-
 gnā conversus est. Adstipulatur his R. Sal. b. M. in M. J.
 fol. 4. col. 4. quando ita inquit: הענין הזה בורד כשהוא
 מן הקרל ופירוש פסוק זה כן יעקוב אבי הירא אובד
 וקראו ארמי לפי שגר בארם ושם היה אובד כי בצער
 גדול היה שם עשרים שנה כמו שהתרעם ערל
 לבן ואמר היותי ביום אכלני חרב וקרח בלילי

Significatio hujus vocis אֲבִיר est intransitiva: siquidem illa est ex Kal. Et explicatio hujus particula sic habet, Jacob pater meus erat periciens, & vocabant eum Syrum, quia in Syria fuerat peregrinus, & ibi erat periciens, quia in angustia magna ibi fuit per 20. annos, ceu exprobrat Labani dum dicit (Gen. 31. 40.) fuerim interdium, consumebat me aestus, & frigus noctu. In eo quidem peccat in accentuationem uterque, & dubio procul plerisque Christianorum Interpretibus v. g. Cocc. Lex. rad. אֲבִיר col. 2. Sixtin. ab Amam. Antibarb-bibl. Lib. 3. ad Prov. 31. v. 6. p. m. 596. B. Seb. Schmid. in versione aliisque quamplurimis imposuerunt, qui B. Lutherum correcturi hinc impegerunt ipsimet, ex accentuatione enim (docente hoc de philologia sacrationi meritissimo Joh. Henr. Majo, supplem. ad Coccej. Lexic. voc. אֲבִיר col. 1.) liquido demonstrari potest, אֲבִיר nequitquam ad prædicatum אֲרָמִי, sed omninò ad subjectum אֲבִיר debere referri, adeoque rectius converti; Syrus erat periciens seu miser Pater meus. Testantur quoque profani Scriptores, Syros quondam Aramæos fuisse appellatos, ex quibus Strabonem Geogr. L. 1. fol. 28. edit. Casaubon. commemorasse sufficiat; Idque ante Imperii in Syros & Assyrios divisionem obtinuisse communiter, notavit citatus supra Walton. l. d.

§. IV. Solet autem vox אֲרָם Syrus non uno eodemque modo & significatu Scriptoribus adhiberi (α) enim patet non nunquam latissimè, ita ut quemvis Gentilem significet; Hoc in sensu occurrit tam in paraphrasi Chaldaica V. T. quam in Syriac. N. T. versione. Sic enim locus Lev. 25. 47. עֶקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר indigena familiae peregrinae ab Onckello redditur אֲרָמִי מִזְרַעִית גֵּיּוּרָא Aramæus ex stirpe Proselyti & verba Pauli Rom. 1. 16. Evangel. 7. C. est potentia Dei ad salutem omni credenti. Ἰσχυρὸν τὸ πρῶτον καὶ ἑλληνι, Judæo primum simul & græco, à paraphraste Syro ita vertuntur:

אֲרָמִי מִזְרַעִית גֵּיּוּרָא
 אֲרָמִי מִזְרַעִית גֵּיּוּרָא
Judæis quidem primum simul & Aramæis seu Syris.

Syris. Per Græcos autem h. l. gentiles denotari, monuit Augustin. Ep. 200. verbis seqq. *Quos dixit Græcos, hos etiam gentium nomine significavit, eo quod hæc lingua maximè excellit in gentibus.* Cui ὁμόφυλα tradiderat Cic. in Orat pro Arch. passim citari solita. Exempla his similia vide Act. 16. 1. & 3. Gal. 2. 3. c. 3. 28. Coloss. 3. 11. Hacque de causa Syri Aramæi nomen deposuisse, & contra in locum ejus Syri adscivisse creduntur. Quid verò causæ sit cur Idololatræ ac gentiles quicunque, nomine communissimo Aramæi fuerint designati, an, quod primi Idololatræ, quorum Scriptura meminit, sc. Cham, Nachor & Laban Jos. 24. 2. Gen. 31. 19. patriæ erant Aramæi, uti placet Waltoni l. supra c. & Schindl. in Lexic. pentagl. rad. חַרְנָה, qui forte rectius, pro Cham, Nachor & Laban, substituit Thare Abrahamæ patrem, Laban Syrum & Naaman Syrum; an verò, quia Judæi viciniore non habebant gentiles & Idololatræ, quam Syros, à quibus etiam contagio Idolomanie gentilis inficiebantur ante captivitatem Babylonicam, ut apparet ex Jud. 10. 6. quæ Mayeri est l. jam d. sententia? nostra parum intererit: quamvis non diffiteamur, posterius videri præferendum priori. (β) latè accipitur, ita, ut Chaldaicam Arabicamque & alias regiones sub se comprehendat. Syria enim, dicente Mayero, quondam terrarum fuit maxima, præter multas regiones alias, Assyriam & Chaldaeam comprehendens. Quin si Flacio in Clav. ad voc. Syri, & Rauppio in Lexico ad eandem, fides adhibenda, Syri olim sub potestate sua habuerunt omnem terram quæ est inter Ægyptum, Armeniam, mare Mediterraneum, & Babyloniæ. Prouti fieri in rebus humanis solet, ut omnium rerum vicissitudo, sic modo augusti, mox verò angustiores hujus regni fuere limites pro temporum diversitate, bellorumque vario, jam prospero, jam infelici successu. Hinc patet, quare, cum Syria & Assyria, ceu suprà notavimus, diversam fortiantur, vocis originem, sæpe tamen apud profanos auctores pro una habeantur eademque; testis hujus rei est Herodotus
in

in Polymn. L. 7. fol. m. 463. scribens: *ἔποι δὲ ὑπὸ μὲν ἑλλήνων ἑκαλέοντο Σύροι ὑπὸ δὲ τῶν βαρβάρων Ἀσσύριοι καλέονται τῶν δὲ μεταξὺ χαλδαῖοι, Isti (Assyrii) à Græcis Syri vocabantur, sed à barbaris Assyrii sunt vocati, inter quos Chaldaei sunt. Justinus L. i. c. 2. Imperium Assyrii, qui postea Syri dicti sunt, mille trecentis annis tenuere. Idem testatur Strabo L. ii. p. 361. magna Media quondam imperavit toti Asia καταλύσασα τὴν τῶν Σύρων ἀρχὴν, Syrorum i. e. Assyriorum, imperio everso. Ita enim ipse, optimus sui interpretes, mentem suam declarat, ib. L. 16. p. 507. qui porro de Syrorum imperio scribunt, cum dicunt Medos quidem à Persis, Syros verò à Medis eversos, non alios Syros intelligunt, ἀλλὰ τὰς ἐν Βαβυλῶνι καὶ Νίνῳ κατασκευασμένους τὸ βασιλεῖον, quam eos qui Babylonis & Nini regiam constituerunt. Non igitur erat, ut memoriæ lapsus Justino hæc scribenti tribueret Freishemius in notis ad verba supra cit. Assyrii qui postea Syri dicti sunt monens; Imò Syri qui postea Assyrii dicti sunt, &c. Utrumque enim, ut Syri vocarentur Assyrii, Assyrii-que Syri, ob promiscuum vocis Syri usum, obtinuisse, plurimis Auctorum probatissimorum testimoniis evincit Borchart. Geogr. Phaleg. L. 2. c. 3. p. 81. Consentit his Hieron. comm. in Esa. 19. Quos, ait, veteres Assyrios, nunc nos vocamus Syrios à parte totum appellantes. (γ) Strictè accipitur quatenus reliquis imperiis, postea ab hoc divulsis, contradistinguitur; Et tunc porro complectitur, notante Mayero Phil. 2. c. 1. p. 14. ff. diversas itidem regiones seu provincias, quæ diversis deinceps distinguuntur nominibus, petitis à præcipuis in unaquaque provincia urbibus. Sic (1.) in Scriptura omnium Syriæ partium antiquissima habetur **ארם נהרם** Gen. 24. 10. Syria duorum fluviorum, græcis hinc Μεσοποταμία q. d. μέση τῶν ποταμῶν, media inter fluvios, Euphratem scil. qui καὶ ἑξοχὴν fluvius passim in Scriptura audit, & Tigrim; dicitur quoque alibi termino Synonymo **ארם פארן** Gen. 25. 20. c. 28. 5. hoc quid sit nominis ipsi Judæorum Magistri satis explicare non valent, apud Rab. Sal. b. M. in M. J. fol. 9. col. 1. sub fin. agrum, seu regionem Syria, interpretari liceat cum*

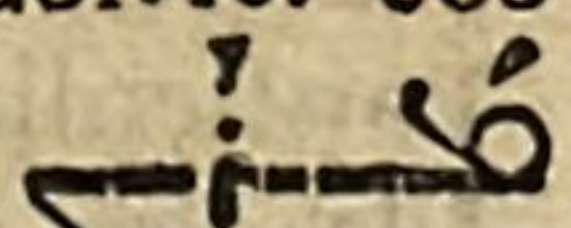
cum Ab. Esra ex פֶּרֶץ Arabum, quod Hebr. שִׁרָּה respondet.
 (2.) Occurrit צוֹבָה אֲרָם Syria Zova, quo referendum vide-
 tur 1. Paral. 18. 3. (3.) מַאֲכָה אֲרָם Syria Maacha, 1. Sam. 10. 6.
 (4.) רֶחֱבֹת אֲרָם non procul disita à loco illo ad Eu-
 phratem, qui Rechoboth dicitur, Gen. 36. 37. (5.) דַּמְשֶׁק אֲרָם.
 Et juxta quosdam (6.) Antiochia, quam Raschi ad Amos 6. 3.
 & hunc secutus Hieronymus per חֲמַת רֶבֶה intelligunt.

§. V. Quemadmodum gens Syriaca variat; ita &
 lingua, quæ ipsi fuit vernacula: cujus alii plures, pauciores
 alii faciunt dialectos. Pocock. in not. ad Specim. Hist. Arab.
 p. 360. ex Greg. Abulfar. tres notat dialectos verbis his se-
 quentibus: *Lingua Syriaca distinguitur in tres dialectos, qua-
 rum elegantissima est Aramea, quæ est lingua incolarum Robæ, &
 Harran, & Syriæ exterioris; proxima illi est Palestina, quæ est ea,
 qua utuntur Damasci, & montis Libani, & reliquæ Syriæ interioris
 incole. At omnium impurissima est Chaldaica Nabathea, quæ est
 dialectus populi montium Assyriæ & pagorum Eraci.* B. Saub.
 de Studii lingv. hebr. utilitate ac necessitate, lingvæ Syriacæ
 dialectos ita recenset: *Syræ lingua in tres scissa dialectos, Baby-
 lonicam, quæ purissima, adhibita ab Onkelosio & Jonathan. in pa-
 raphrasi & in Talmud. Babylonico; Altera Hierosolymitana Christo
 vernacula, puræ Chaldaicæ admiscet voces Arabicas, Græcas & La-
 tinas, eâ scripta Talmud. & Targum. Hierosol. Tertia Antiochena,
 Comagena & Maronitica, נֶאֱסָף עֲזֻזָּה Syræ dicta, quæ etiam pro-
 prios sibi invenit characteres.* Et hi Syrorum Maronitarum
 characteres vel majusculi sunt, quos Estrangelos & capita-
 les vocant, vel minusculi, quos cursivos seu practicos no-
 minant, utuntur iis in librorum titulis & inscriptionibus,
 eosque ex Samaritanis derivatos multi asserunt, licet, si non
 magis, certè æque commode à modernis descendisse hebrai-
 cis affirmares. His, qui ad celeritatem scribendi sunt inve-
 ti, communiter in libris impressis & MSC. utuntur, iisdem-
 que possidemus N. T. exscriptum cum V. T. versione, de
 quibus paulò post plura. Causam mutati hujus caracte-
 ris rimari nunc nil attinet, ea certè, quæ à Gvid. Fabr. Bode-
 riano

riano præf. ad Lex. Syr. affertur, ut sc. Antiocheni Christiani Evangelium suum, à Nazaræorum & Ebronitarum literis hebraicis exarato (de quo vid. Walt. l. c. p. 392.) distingverent, sibi que cum istis hæreticis nil quicquam commune esse ostenderent, approbata à Waltonò, qui ex simili causa se ostendisse putat, Esdram post reditum è Babylone, dum sacra volumina recenseret, characterem mutasse (antiquo hebraico, quo utebantur Samaritani seu Cuthæi ipsis relicto) in Chaldaicum seu Assyriacum, cui in Babylonia assueti erant, ne quid scil. cum Cuthæis, quos inter gentiles numerabant, Judæi commune haberent. Hæc inquam ratio penitus rem examinanti, nullo modo satis faciet, quum gratis asserta, eadem facilitate rejici possint, quæ afferuntur; nam quæ Scr. S. ab ipso Mose ac Prophetis adhibitum, perque Esdram mutatum characterem concernunt, tam valida non sunt, ut assensum indubitato impetrare possint, ceu commonstrant pluribus Hotting. Exerc. Anti-Mor. Buxtorff. diss. de literarum antiquitate, Wasm. vind. aliique quamplurimi in vulgus noti. Miramur profecto eos, qui eò, quod Esdras vir fuerit *ἱερόπνευστος*, nil inde discriminis fidei nostræ certitudini imminere, sed controversiam levio rem esse, opinantur, quàm quæ uberio rem mereatur discussionem, quibus calculum suum addidit nuperrimè Jacob. Guss. l. supra c. Etenim stante isthac sententiâ, nî probatum fuerit solidè, Esdram in hoc quoque mutando pristino Scripturæ characterè, infallibili Spir. S. assistentia gavisum fuisse (quod verò nunquam probabitur. vid. 2. Sam. 7. 3. seqq. & conf. 2. Sam. 11. 14. cum 2. Sam. 23. 1.) salus nostra in fidem merè humanam resolvetur. Rationem, cur lingua hæc καὶ ἐξοχὴν Syriaca dicta, variis nominibus fuerit appellata, adducit B. August. Pfeif. Crit. S. c. 3. sect. 2. qu. 7. p. 53. seq. *Syra vocatur ista, quæ celeberrima N. T. versio conscripta, & quæ Georg. Amire Syria reformata dicitur. Aliis Antiochena, quia usus ejus fuit in Ecclesia Antiochena, ut & in toto Patriarchatu, qui Ecclesiæ illi olim assignatus erat. Comagena ab ultima Syriæ regione.*

gione. Maronitica à Maronitis habitantibus per pagos montis Libani, & in quibusdam minoribus oppidis Syriæ, quorum licet lingua vulgaris sit Arabica vel Turcica, cum Turcarum imperio sint subiecti; hac tamen Syriaca in sacris utuntur. De Maronitæ nomine variant quidem auctores, quidam dictos eos ita volunt à voce Maranatha 1. Cor. 16. 22. ideò, quod Christum agnoscere noluerint, uti & Hispani dicti sunt Marani, quia Christum agnoscere nolebant, vel ab eo defecerant. vid. Corn. à Lap. & Bald. in h. l. sunt enim hi Syri diu pro schismaticis habiti ab Ecclesia Romana, usque dum eorum Patriarcha legatos suos mitteret ad Concil. Lateranense III. sec. XII. habitum sub Alexandro III. ubi reconciliati sunt Pontificiis, Gvilielmo Tyrio Archi-Episcopatum administrante, Anno 1182. hinc etiam Anno 1584. Papa Gregor. XIII. ad eos, in Græcorum Monotheletarumque pristinum errorem relapsuros, duos misit Jesuitas, qui cum Synodum convocassent, eos ad fidei pontificiæ confessionem induxerunt, ita tamen ut, quod citante Mayero Phil. l. 2. c. 2. p. 74. testatur Nobiliss. Breuning in Itinerario suo Orient. Laicis in S. Cœna utraque distribuatur species; ipsique in Ritibus, disciplina Ecclesiastica, & aliis quibusdam dogmatibus, v. g. de Spir. S. Purgatorio &c. majorum suorum vestigia premant. Hodieque habent Collegium Romæ à Gregorio XIII. fundatum, & à Sixto V. Gregorii Successore redditibus auctum, ex quo ceu ex seminario Sacerdotes & Episcopos accipiunt. Atque ex illo prodire Gabriel Sionita, Joh. Hefronita, Abraham Echellensis &c. Grotius ad loc. cit. 1. Cor. 16. eos ideò ita dici putat, quod Christum vocent
Dominum nostrum; Pfeiff. Synops. select. qq. è Philol. sacra disp. proœm. 2. q. 4. vocem deducit à Marone, auctore religionis vel sectæ, cum & Maronitæ ipsi celebrent Patriarcham Maronem, virum sanctitate & miraculis clarum, & Chryfostomo familiarem, cujus sententiæ suffragatur Waltonus l. c. p. 389. Micræl. Syntagm. H. E. L. III. sect. 1. p. 542.

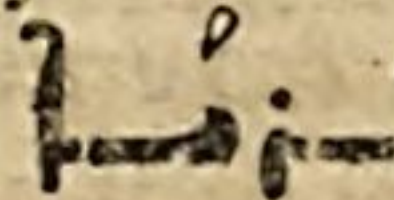

idem tamen Pfeiffero l. jam cit. non improbabilem putat sententiam Joh. Morini Com. de sacr. Eccl. ordin. P. 2. p. 381. qui cum aliis vocem deducit à Monacho Marone hæretico monotheleta, Mauritio coævo: & hoc ideò, quia Maronitæ secuti sint dogmata Jacobitarum, qui extra controversiam, Monothelethæ sint. Tandem Mayerus Phil. p. 1. c. 8. coroll. 1. p. 417. cum Gabriele Sionita mavult eos ita appellatos esse à vico quodam Syriæ Maronia.

§. VI. Nobis in præsentī non de lingua Syriaca latius sumpta, quæ varias supra recensitas dialectos sub se complectitur, sermo erit; sed intueri conabimur eandem strictius consideratam, prout dialectum Maroniticam in specie denotat; de cujus in Scripturam versionibus pauca in antecessum monenda restant.

§. VII. Versio Syriaca V.T. duplex extat, una quæ ex græco, altera quæ ex hebraico idiomate est translata. Equidem scribit Arias Montan. in admonitione ad lectorem: *In V.T. libris non adeò elaborandum, eo quod ex iis fragmentis quæ mihi videre contigit, illam sacrorum librorum partem non ex hebraica primæva lingua, sed ex græca, & ab Origene permixtâ versione ad Syros fuisse translata, cognoverim.* Verùm in hisce verbis duplicem notat errorem Walton. l. c. fol. 395. primò dum scribit, quod non aliam habuerint Syri versionem, quam quæ ex græca facta sit, deinde quando, ut versionem hanc eo magis deprimeret, ait, factam eam esse ex græca & ab Orig. permixta versione. Versionem quippe illam ex hebræo idiomate antiquissimam, exhibent Ἑπὶ ἀπὸ Παρισίης anno 1645. evulgata, itemque Biblia Polyglotta; Illa verò quæ postea ex græco confecta est, non ex mixta aliqua editione, sed ex ea, quam in Origenis hexaplis puram esse ac genuinam, veteres omnes, ne ipso quidem Hieronymo excepto, uno ore affirmarunt, est desumpta. His consentanea ex Greg. Abulf. lege ap. Pocock. in Spec. Hist. Arab. p. 184. & Hotting. dissert. phil. theol. 3. §. 48. Utuntur verò Maronitæ, ceu Walton. l. c. f. 394. §. 3. ex MS. Greg. Syri Syriaco Scholia

lia in totum V. T. continente refert, solâ illâ V. T. translatione, quæ est ex hebræâ derivata, quæque simplex seu antiqua dicitur, quod illi, qui exemplar illud elaborarunt, de ornatu verborum solliciti non fuerunt; & hæc propius ad textum hebr. accedit, quam ulla orientalium alia, etsi quibusdam in locis cum LXX, alibique cum Samaritano codice conveniat, quemadmodum Hotting. Analect. Diss. 2. th. X. p. 118. seq. demonstrat, pauca tamen illa sunt. Hujus versionis usum in suis ad textum hebraic. animadversionibus, passim ostendit Arnoldus Bootius. Altera ex LXX. Interpretibus hausta, quam figuratam vocant, opus mancum est & mutilum, prout testatur Masius in præfatione, pecul. Syr. & Greg. Syrus in scholiis ad N. T. quin asserit l. c. Bootius, neminem præter Masium eandem oculis usurpasse unquam. Quod tamen judicium cum limitatione est accipiendum; Nemo scil. in Europa istam figuratam Syrorum in V. T. versionem, quippe quæ non edita, vidit unquam; alias falleret oppido: siquidem notante Hottingero diss. phil. theol. 3. §. 50. Greg. Syrus in scholiis ad Psal. VIII. affirmat, in ea supra vocem , per quam reddunt nomen Dei *παρεχέμενον*, quodque imperiti LXX. Interpretum descriptores in *αὐτὸν* commutarunt, hoc ipsum retineri.

§. VIII. Ad N. T. quod attinet, hujus quoque versio duplex est, antiqua & nova; Antiqua, quæ primis Christianorum temporibus fuit translata; Nova, quæ postmodum; de qua pluribus agens Pocock. præf. ad Epist. Syr. adiri potest. Laudat eam ibi, tanquam græcum textum *κατὰ νόδα* sequentem, adque illum diligenter expressam, illius etiam editionem, per utilem futuram, promittit. Antiqua est, quæ Wid. manstadii, Tremellii, Fabricii, Trostii, Gutbirii, & hebraicis typis Sulzbaci non adeo pridem Viri illustris & Kabbalæ peritissimi Knorr à Rosenroth opera est emissa in publicum. In hac desideratur historia adulteræ Joh. 8.

à v. i. usque ad 12. 1. Joh. 5. 7. 2. & 3. Epist. Joh. 2. Petri, Judæ & Apocalypsis. De commemoratis Epistolis ac Apocalypsi Johannis, antiquis dubitatum fuisse constat. Historiam adulteræ testatur Hieron. Dial. 2. adv. Pelagium, aliquot de codicibus authenticis non habuisse, 1. Joh. 5. 7. quia nimis manifestè contra Arianos agit, ab iisdem sec. IV. invalescentibus, ex versione non tantum, sed ipsis etiam græcis quibusdam codicibus surreptum fuisse, eruditorum est conjectura. Hi enim cum auctore Ario Lybiâ oriundo, Ecclesiæ Alexandrinæ presbytero, homine versutissimo, falsa sua dogmata felici successu, per Ecclesiam undique spargerent, adeo ut Hieronymus scribat, *ingemuit totus orbis, & Arianum se esse miratus est*, facile ipsorum malitia eos etiam ad hoc adegit, ut dictum citatum per fraudem, ne ipsis posthac obesset, eliminarent. De hæresi, ejusque Auctore, & variis, queis ipse cum asseclis usus est, technis, vid. Epiphan. hæ. 69. & Vener. Acad. nostræ Senior D. Bechm. Hæresiogr ad sec. IV. Sed quanta fuit hominum malitia & vesania, tanta multoque major fuit Dei, verbo suo invigilantis providentia, quæ non permisit ut jota unum periret de iis, quæ scripta sunt in sacris, quare à Tremellio rectè est restitutus. Uti enim hoc dicto sunt aliquot primitivæ Ecclesiæ Patres ante Arium, e. g. Cyprian. sec. 3. qui anno 260. Martyrium subiit, Lib. de Unit. Eccl. Tertull. eodem seculo contra Praxeam, qui citat verba: *& hi tres unum sunt*; taceo Arianorum adversarium, & orthodoxæ fidei defensorem acerrimum Athanasium Lib. 1. ad Theophilum de unita Deitate Trinitatis, quia hunc librum æque ac dialogum istum cum Ario Nicæi Concilii tempore habitum, sub nomine Athanasii Vigilium Tapsensem supposuisse, viri quidam asserunt eruditiss. vid. Thomæ Schmith. diss. de h. l. quæ habetur quoque in celeberr. Maji Exam. Hist. crit. Richard. N. T. potius provocarim ad Hieron. qui in prolog. Epist. Cathol. ad Eustathium conquestus est, hunc locum ab infidelibus omissum, eumque proinde restituendum ex
haud

haud depravatis codicibus, contendit, alii longè plures apud Theologos de h. l. agentes videri poterunt. Inprimis huc conferendus Gerh. Disp. pec. ad h. l. quam à Schlichtingii aliorumque exceptionibus vindicavit Calov. in Bibl. Illustr. & Majus, qui l. c. per integrum c. 18. Sandii Interpr. paradox. app. p. 380. Simoniique adversus allata testimonia objectiones eruditè discussit.

§. IX. Atque hæ Scripturæ S. partes in antiqua N. T. versione Syr. omiffæ, non magis eidem officiunt, quam in aliquot græcis, eisque satis vetustis codd. desideratæ, textui ipsimet authentico detrahunt. Imprimis cum jam in nostris editionibus ex recentiori versione Syriaca sint adjectæ. Qua in re sedulam præ aliis operam navavit in literatura orientali, præsertim Arabica, versatiss. Pocock, qui Syriacam secundæ Petri Epistolæ versionem, unà cum secunda & tertia Johannis, ut & Judæ Epistola ex Bibliothec. Bodleianæ Oxoniensis MSC. exemplari depromptam, Lugd. Batav. 1630. in publicum edidit græcè, latinè & Syriacè, additis simul characteribus hebraicis; in cujus præf. memorat, epistolas hasce in prædicta bibliotheca inventas fuisse, una cum actis Apostolicis & Epistolis cæteris catholicis, eo ordine, quo in græcis codicibus solent haberi dispositæ; quando verò & à quo in lingv. Syriac. translatae sint hæ epistolæ, supra vires suas disquisitionem, profitetur ingenuè. Apocalipfin Joh. edidit eruditiss. Gallus Lud. de Dieu Syriacè, græcè & latinè, Syro etiam characteribus in hebræum transfuso, Ludg. Batav. A. 1627. ex codice in Biblioth. Scalig. invento, à Casparo quodam manu eleganti, characteribus verò ab hodiernis discrepantibus scripto. Sit, licet, hæc Epistolarum & Apoc. translatio, quod supra monuimus, recentior, ante conversionis tamen Maronitarum tempus factam, Lud. de Dieu præf. ad Apoc. ex eo probare annititur, quod à vulgata sæpissimè abit. Eidemque non sine causa mirum videtur, quod hi Scripturæ S. libri, post primam Widmanstadii editionem Syris exhibitam, in Europam delati, per tantum tempo-

temporis intervallum typis non fuerint exscripti. Defuerant quidem in exemplari à Mose Meredinao primum allato, promiserat verò Meredinaus postea eosdem asportandos, prouti liquet ex his Widmanst. verbis in Epist. ad Giengerum & Jac. Jonæ Dedic. toti operi subjuncta: *Moses noster Meredineus, qui ad locupletandam Regio hoc munere Syriam, non humani generis solum, sed etiam aeternae veraeque religionis antiquissimam parentem, una mecum operæ plurimum studiique consumpsit, ex Mesopotamia favente Deo reversus, non solum reliquas S.S.S. Petri, Johannis & Judæ Epistolas cum Apocalypsi, quæ ad perfectionem N. T. nobis defuerunt, verum etiam V. T. Syro-Targumicam seu Hierosolymitanam vel peregrinantibus jam in patrio sermone Judæis natam, vel in ipsis Religionis Christianæ rudimentis à Spiritu S. informatam interpretationem, aliaque sacrorum conciliorum & Apostolicæ Ecclesiæ rarissima monumenta adportabit. Et denuò in præf. ad Epistolas Canonicas: Reliquæ, inquit, S.S.S. Petri, Johannis & Judæ Epistolæ una cum Apocalypsi, etsi extent apud Syros, tamen in exemplaribus, quæ secuti sumus, defuerunt.*

§. X. De antiquitate Vers. Syr. V. T. simplicis discrepantes sunt Doctorum sententiæ, aliis eam ex parte ad Salomonis ætatem, ex parte ad Abgari Syrorum Regis tempora referentibus. Nimir. quinque Mosis Libb. Josuam; Judic. Ruth. Sam. Par. Prov. Canticum & Job. ajunt Salomonem in Hiram, Tyri Regis, gratiam, quo cum fedus inierat, impetratis variis ad extruendum templum subsidiis, procurasse; Reliquos V. pariter ac N. T. libros opera Thaddæi reliquorumque Apostolorum, Abgari Syrorum Regis tempore fuisse confectos. Aliis totam V. & N. T. versionem his demum temporibus factam contendentibus; vid. Gabriel. Sionitæ, Lingvæ Arabicæ in Acad. Paris. Prof. & interpretis Regii præf. in psalt. Syriac. ejus verba, in latinum ab Hotting. Thes. Phil. pag. 266. conversa, sunt seqq. *Versionis Syriacæ ea est antiquitas, ut secundum receptissimam Chaldeorum & Syrorum traditionem, coeva sit Salomoni. Sic enim legimus in Libro antiquissimo Soadedi Episcopi Hadethensis, veteri charactere*
in

in membranis exarato, qui inscribitur locorum difficultum & vocum obscuriorum in S. literis occurrentium elucidatio; Sacrorum voluminum translatio hunc ordinem est adepta: Pentateuch. Jos. Jud. Ruth. Samuel, David, Proverb. Eccles. Cantic. Job. translati fuerunt tempore Salomonis, orante exoranteque Hiram Rege Tyri, ejus amico. Reliqui verò libri V. pariter ac N. T. tempore Abgari Regis Syriæ, curâ & sollicitudine Thaddæi, aliorumque Apostolorum translati sunt. Quanquam verò non ignorem quorundam Syrorum sententiam, existimantium, integram V. ac N. T. Versionem Syriacam factam esse tempore Thaddæi & Regis Abgari; prior tamen opinio inde probabilior videtur, quod Divus Paulus Ephes. IV. 8. 9. usus est versione Syriacâ Psalm. 68. 19. ascendisti in altum, & accepisti dona in homines, uti græcus, latinus & hebræus textus verba referunt. Syrus tamen habet: dedisti dona hominibus; quomodo etiam Paulus l. c. verba reddit: dedisti dona hominibus. Hinc claudit his verbis: Fateri procul dubio debemus, D. Paulum versione Syriacâ usum, & sic eam Apostolis antiquiorem esse. Sed eadem concludendi vis huic argumento inesse videtur, quæ inest simili prorsus collectioni Julii Conr. Otthonis Rabbini illius propudii, quod Altorfii Noricorum Professore etiam egit, & postea fidem christianam rursus deseruit, is enim, quia similes parabolis N. T. in Talm. reperit, confestim concludit, has Salvatorem ex Talmude sumsisse, quem, quod mireris, sequitur Scheringh. præf. ad Joma. Wolffg. Franz. Scholâ Sacrific. disp. 15. §. 90. & 92. & Glass. Phil. Rhet. tr. 1. c. 21. p. m. 1410. & tr. 2. c. 7. p. m. 1477. Priorem sententiam à Sionita allatam, aliquot rationibus impugnat ad stipulatus posteriori Walt. l. c. f. 396. Eam nunc controversiam nostram non facimus, contenti probatione alicujus antiquitatis, quæ ex Patrum monumentis posteritati relictis depromi possit, etsi non ausimus eam omni ex parte dare definitam. Planè namque persuasi sumus, allatas à Waltonô rationes tam validas non esse, quin multa excipi possint. Meminerunt autem versionis Syriacæ sec. IV. & V. Patres tam græci quàm latini. Ex græcis nominamus

Basilium M. Hom. 2. in Hexaëm. f. 21. ad Gen. 1. 2. qui ex Syro vim vocis נֶפֶלְתָּד exponit. Idem Epist. 63. ad Clerum Næocæsariens. f. 97. testatur, Syris psalmodiam in usu fuisse. Theodoretus in cap. 3. Jonæ f. 805. edit. Paris. inquit: Κηρύττων ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ Νινευὶ καταστροφθήσεται. τὰς τὰς δὲ καὶ ὁ Ἀκύλας καὶ ὁ Σύμμαχος καὶ ὁ Θεοδοτίων πρὸς αὐτὸν κόντα ἔφασαν, συμφωνῶσι δὲ τῶν καὶ ὁ Σύρ, καὶ ὁ Ἑβραῖος, ἔχει δὲ καὶ τὸ εἶκος ἔτος ὁ ἀριθμὸς. *Prædicabat quod adhuc tres dies, & Ninive subvertetur. Hos verò Aquila & Symmachus & Theodotion quadraginta interpretati sunt, & cum his etiam Syrus & hebraeus conveniunt, habetque hic numerus verisimilitudinem.* Ex latinis sequentes adduxisse sufficiat: Ambros. Lib. I. c. VIII. in loc. Gen. cit. scribit: *Denique Syrus, qui hebreo vicinus est, & in sermone consonat, & in plerisque congruit, sic habet, & Spiritus Dei fovebat aquas.* Hieron. in Epitaph. Paulæ ad Eustoch. virginem Epist. 27. c. 13. f. 69. inquit: *Hebreo, græco, latino, Syroque sermone psalmi in ordine personabant.* August. L. 15. c. 13. de C. D. Genesin in idioma Syriacum versam fuisse, testatur: Ad hæc Masius in præf. comm. ad Josuam testatur, se varios habuisse V. T. libros, Josuæ, Reg. &c. qui supra mille ab hinc anno conscripti fuerint Alexandriæ, sed ex græca versione, nempe ex Orig. Hexapl. emendatis. vid. Hotting. Diss. phil. theol. 3. §. 50. Nec enim audiendi sunt illi qui autumant, per versionem Syriacam à Patribus allegatam, Chaldaicam intelligi debere paraphrasin, ita enim horum sententiam refert Sixtus Senensis Biblioth. sanct. L. 4. p. 380. edit. in 4t. *Syra editio, quam sæpe græci, una cum cæteris græcis ac latinis editionibus edisserunt, à quibusdam creditur esse Chaldaica translatio, à Judæis Targum. b. e. paraphrasis vocata.* Hæc namque sententia ex discrepantia allegatorum Ambrosii, Augustini reliquorumque ab hodierno Targum, itemque inde, quod Chaldæi ac Syri alibi distinctam mentionem faciant, falsitatis convinci rejicique potest.

§. XI. N. T. versio quando & à quo sit facta, incertum esse scribit Gvid. Fabric. præf. ad N. T. Syr, verba ejus sunt:

sunt: *Quando & à quo sacer iste codex in Syrum sermonem versus sit, nullius auctoris testimonio, saltem quod legerim, demonstrari potest.* Syri quidem nonnulli ex avita traditione affirmant, versionis hujus auctorem esse S. Marcum, in qua sententia & nos acquiesceremus, nisi ex Hieron. de Viris illustribus f. 102. Euseb. H. E. L. 2. c. 24. Niceph. H. E. L. 2. c. 35. f. 192. Cedren. comp. H. E. p. 212. Magd. cent. 1. L. 2. c. 10. constaret, S. Marcum anno Neronis octavo, quo tempore sacer codex nondum collectus erat, sed accedebant aliquamdiu post, aliæ aliæque particulae, mortem obiisse. Unius verò Dorothei Episcopi auctoritas, qui tempore Constantini M. vixit, & in Synopsi *de vita ac morte Prophetarum & Apostolorum*, Marcum sub Imperatore Trajano, Martyrio coronatum fuisse, memoriae prodidit, non infringit sententiam probatissimorum Scriptorum testimonio munitam. Magis igitur placet constans aliorum Syrorum traditio, à multis retrò seculis interrupto ordine propagata, Apostolorum ævo, à Viris quibusdam Apostolicis procuratam esse, isthanc N. T. versionem, quibus pollicem premit Franz. de interpr. Scr. S. pag. m. 38. Jac. Martini præfat. ad N. T. Syr. Trost. Gutb. Tremell. præf. ad N. T. Syr. aliique à Gutbier præfat. N. T. Syriacæ paraphrasi præmissâ adducti, itemque Venerabilis Præceptor noster Danzius, præf. ad Aditum Syriæ Reclusum. In hoc igitur acquiescimus, quoad fonticâ quâdam ratione dimoveamur, quam hætenus à quoquam nullam vidimus allatam; præsertim cum idem svadere videantur Epistolæ supra recensitæ, unâ cum Apocalypsi, quæ in antiqua editione non habentur versæ, unde Waltoni fol. 397. judicio colligi potest, factam eam esse, antequam canon Librorum N. T. communi Ecclesiarum consensu confirmatus esset.

§. XII. Dubitat de hoc Bellarm. Tom. 1. contr. de V. D. L. 2. c. 4. quoniam hujus versionis nullam fecerint mentionem Clemens Alexandrin. Origen. Euseb. Athanasius, Theophylactus, Epiphanius, Hieronymus, Cyrillus,

Theodoretus atque Damascenus, quam tamen facturi viderentur, siquidem in Syria & Ægypti Ecclesiis, hæc ipsorum temporibus fuisset recepta. Hinc sibi certo persuadet versionem Syriacam horum Patrum ætate posteriorem, & cum græca ac latina neutiquam comparandam esse. Idem cum Bellarm. cornu inflat Cornelius à Lapide, præf. in Epist. ad Hebr. fol. 773. scribens: *Viris Doctis textus hic Syriacus recentior, & ex græco traductus videtur, præsertim cum idem sui que per omnia similis extet in omnes Pauli & aliorum Epistolas, omniaque Evangelia, quæ non dubium est, primitus conscripta esse græcè, non Syriacè, atque in Syriacum à Syro quodam interprete esse conversa, quem licet Syri putent fuisse S. Marcum Evangelistam, tamen verius est, non Evangelistam Marcum, sed alium Evangelistâ Marco longè posteriorem fuisse; Nam Cyrillus, Clem. Athan. Theodor. Damascenus & alii, qui in Syria & Ægypto vixere & scripsere, hujus versionis Syriacæ non meminerunt. Rursum hujus Syrum textum non esse Pauli nec Marci, nec primi illius ævi Christiani, patet ex eo, quod Syriaca hæc versio phrasi & idiotismo discrepet à Syra lingua, quâ loquebantur Judæi tempore Christi, Pauli & Marci.* Sic igitur versionem Syriacam, moti ratione non satis prægnanti, referunt ad tempora Damasceni, qui sec. octavo floruit à nato Christo, nulla enim in hoc argumento est consequentia, hic vel iste Liber à Patribus jam memoratis non citatur. E. non extitit. Simili ratione arguerem; Targumim non citantur à Patribus, E. non extiterunt illorum ætate, id quod apertè falsum. Nec mirum Patres, quos excepto Origene ac Hieronymo, plerosque lingvæ hebrææ & cognatarum ignaros fuisse constat, frequentem adeò hujus versionis mentionem non injicere, nam quod nullam omnino faciant, falsum esse, infra evincemus. Pariter non sequitur ex eo, quia dialectus Apostolica est diversa à Dialecto Syra N. T., ideò etiam non fuerit translatio primo tempore N. T. facta, nam licet diversa sit dialectus Hierosolymitana, à Syriacâ N. T. Antiochenâ seu Maroniticâ, potuit tamen nihilominus translatio fieri in Syriâ, & licet

non

non Auctoribus Apostolis, viris tamen Apostolicis in Syria degentibus, & Dialectum Syriacam callentibus; qui vel Apostolos docentes audiverunt, vel proximè post ipsorum mortem dogmata fidei sunt professi. Nec minus accuratè ex titulis & annotationibus quibusdam glossæ instar, codici Syriaco ad calcem vel marginem adjectis, colliges ejus novitatem, ex quib9 Gvid. Fabric. l.c. & Bellarm. L.2. c.4. de V.D. superstitionum quorundam rituum antiquitatem inferre laborant. Codicis enim antiquitas manet illæsa, & textus ejus incorruptus, etiamsi hominum malitia nonnullis exemplaribus studio quædam adjecerit. Et potest codex etiam vetustissimus glossis marginalibus vel illustratus vel obscuratus esse, ut tamen notæ istiusmodi marginales, ejusdem cum codice antiquitatis non sint habendæ; Speciatim cultum sanctorum religiosum quod attinet, ejus antiquitatem Gvid. Fabricius, frustra ex cujusdam codicis inscriptione probare gestit, præcipuè dum codex Fabricii, ex cujus inscriptione hoc argumentum desumpsit, quique à Postello ipsi est allatus, originis annum 1500. regni Alexandri, à quo Syri, reliquique Orientales plurimi annos suos numerant, præ se ferat, teste ipsomet Gvid. Fabricio l.c. Incideret itaque codicis illius descriptio in seculum à nato Christo duodecimum, æræque Christianæ annum 1189. circiter, cum varii jam abusus orientis pariter ac occidentis Ecclesiam occupassent.

§. XIII. Cæterum Bellarmini & Cornelii à Lapide sententiam, vehementer impugnat Langius Danus in catal. libb. MSS. orient. Bibl. Florent. in quo cit. Waltoni hæc leguntur: 1. *Scamno 1. cod. numero 40. Evangelia 4. syriacè sine punctis vocalibus ante annos 925. scripta, nempe anno Alexandri 1038. Juxta Epocham vulgarem Syrorum & Orientalium ad nostrum computum deductam, anno Christi 727. Eodem scamn. cod. Num. 56. Evangelia 4. syriacè literis capitalibus & sine punctis vocalibus scripta, ante annos 1066. anno nempe Alexandri 807. hoc est anno Christi 586. &c.* Error Bellarmini & Cornelii à La-

pide manifestò deprehendi potest ex iis, quæ supra de antiquitate V. T. Syriacæ versionis ex Patribus Damasceno antiquioribus sunt prolata in medium. Nam si multo ante Damascenum, Genesin & Psalmos converterunt in idioma Syriacum, multo magis credendum est N. T., cujus longè major plebi erat & utilitas & necessitas, in linguam ipsis vernaculam translata fuisse, cum Chrysostomus hom. 9. in Epist. ad Coloss. moneat fol. 562. *Audite vos seculares, comparatè vobis Biblia anima pharmacon, si nihil aliud vultis, vel N. T. vobis acquirite.* Et idipsum disertis verbis idem edisserit Homil. 1. in Joh. fol. 2. de doctrina Evangelii Joh. scribens: *Syros, Ægyptios, Indos, Persas, Æthiopas aliasque gentes innumeras dogmata divina in suam linguam transtulisse.* Itaque Chrysostomi tempore, qui trecentis ante Damascenum annis vixit, jam tum conversum erat in Syriacam linguam S. Joh. Evangel. Nec credibile est Ecclesiæ Syriacæ Doctores, primis integris tribus seculis sine ulla N. T. in linguam Patriam translatione vixisse, cum Ecclesia sine Scriptura difficulter consistat.

§. XIV. Syriaca proinde versio pervetusta, quæ hætenus per 14. secula Germania non solum, sed tota Europa caruerat, tandem post obitum B. Lutheri singulari Divinæ Providentiæ exemplo, in Germaniam est perlata; Siquidem Maronitarum Patriarcha Ignatius, Turcarum crudelitate partim, partim Ecclesiæ suæ querelâ commotus, codd. Syriacos typis exprimendos circa annum Christi 1550. in Europam misit, & primo quidem hoc egit Romæ, missus à Patriarcha Antiocheno Damasci habitante Moses Mardenus, vel ut aliis vocatur Meredineus, Christianæ ibidem Religionis Sacerdos (ut Widmanstadio sub fin. 14. Pauli Epp. alibique passim dicitur) Catholicus, deinceps Venetiis; sed conatu irritò atque frustraneo: tandem pervenit unus ex Mesopotamiâ allatorum codicum ad Augustissimum Romanorum Imperatorem designatum Ferdinandum I, qui liberalitate ac benevolentia prorsus incomparabili, curan-

curantibus Joh. Alberto Widmanstadio Austriae Orient. Cancellario, hujusque linguae, prout tunc erant tempora, peritissimo, & Sacerdote jam memorato, (quibus adjumento haud vulgari fuit Gvilielmus Postellus, multo plus opis praestiturus iisdem, nisi fama de periculo sibi intentato permotus, discessisset maturè. vid. Widmanst. loco mox citando.) codicem Syriacum N. T. novis typis Viennae anno 1555. sumtibus Regiis exscribi mandavit, & Ecclesiae Maroniticae sub jugo Turcico pressae, multa exemplaria transmisit. Loquitur haec disertè egregia Widmanstadii ad Ferdinandum, perscripta dedicatio, quae editioni Viennensi est praefixa, ex qua in maiorem rei confirmationem, paucula nobis liceat excerpere. Ita v. lit. a. **** 2. col. 2. seq. scribit: *Moses Meredineus ex Mesopotamia Catholicus Sacerdos -- qui, ut in Pontificio Diplomate, literisque amicorum ipsi ad me datis patet, ab Ignatio Patriarcha Antiocheno, cum ob alias gravissimas causas, tum ut N. T. volumen praelo excusorio multiplicatum in Syriam reportaret, Romam missus Orator fuit, quo Ignatius ipse tanquam Pastor prudens & attentus sacrorum librorum inopiam, ex qua Christiani Syri multorum annorum memoria maiorem in modum laborassent, latinae Ecclesiae beneficentia sustentare posset. Et post pauca: Et cum nec Romae, nec Venetiis, quamvis amplissimorum hominum favore & gratia niteretur, quenquam reperisset, qui magnum hoc & difficile opus attentare vellet, tandem -- ad me contendit. Post celebratam Imperatoris pietatem, quam in subministrandis ad hoc opus sumtibus demonstravit, pergit: Mibi ut diligentia nostra emendatum splendidumque in lucem emitteretur imperasti. Et paucis interjectis, de Syrorum indigentia inquit: quod ob Evangelicorum librorum indigentiam, praeter baptismum, vix ulla religionis vestigia retineant. Denique sub finem Dedicationis ad Jacobum Giengerum & Justum Jonam toti operi subjunctae propria Widmanstadii verba sic habent: In urbe Vienna, amplissimarum Orientalis Austriae Provinciarum Metropoli Florentissima, ad hunc exitum perductum est divinum hoc opus anno à Christi nativitate 1555. 27. Septembr. &c.*

Idem

Idemque sub calcem cujusvis N. T. libri testatur disertis verbis, ut de hoc ulla ratione dubitari non possit. Syriacam V. T. versionem, quæ jam diu in Bibliothecis Germanis delituerat MSC. quamque Moses Meredinius ex Mesopotamia reversus, ut ex Widmanstadii verbis supr. §. 9. citatis apparet, secum allaturus erat, qui typis imprimi curaret, hætenus nemo inveniebatur. Primus arduum hoc opus subiit Michael de Jay in splendido opere heptaglotto Parisiensi. Hic quamvis Maronitarum Gabrielis Sionitæ, & Abrahamæ Echellensis, itemque Joh. Morini in edendo opere, tam splendido atque egregio usus sit operâ, qui puncta (an primi? non dixerim. Eliæ testimonium in præf. 3. ad Masfor. Hammâf. rem haud conficit, quod intuenti patebit. Nec ipse Waltonus inficiatur quosdam vetustiores MSC. codd. unicum punctum adhibuisse Arabum more, omnium vocalium vicem supplens.) versionemque latinam adjecerunt, ipsa tamen editio ab omnibus mendis haud fuit repurgata; MSC. enim quibus utebantur, lacunas ex proprio subinde ingenio non ex codd. aliis suppleverunt, interdum etiam, prout illorum legebant codices imprimi curarunt, hinc integri non tantum versiculi & capita, sed toti etiam libri desiderantur, e. gr. Esther, Judith, Tobias, Jerem. Epist. Baruch, Historia Susannæ, Belis & Draconis, Canticum trium puerorum cum Maccabæorum 2. & 3. Ipsa quoque translatio textui Syriaco adeò accuratè ubivis non respondet. Quæ omnia & singula, inprimis verò desideratos in priori editione libros, ex MSC. quibusdam antiquissimis, de quibus Walton. l. c. f. 394. in opere polyglotto Anglico, adjecerunt, emendaruntque.

§. XV. Posteaquam sacer codex Syriacus à Widmanstadio sine versione esset editus, per aliquot deinceps annos Christiano orbi defuit translatio hujus codicis latina, donec tandem illius utilitas plures induceret, ut versiones ejus adornarent. Primo igitur omnium codex Syrus prodiiit iterum anno 1569. cum versione Tremellii, characteribus

ribus hebraicis, in quos ipse Auctor characteres Syros, aliquot annorum spatio transposuerat, ut ipse refert in præf. codic. cit. Paulò post, anno videl. 1571. nova iterum prodit editio Gvidonis Fabricii Boderiani, qui characteres Syriacos retinuit, & versionem latinam unà cum characteribus hebraicis adjecit, additis præterea, haud aliter ac ipse Tremellius fecerat, in margine, difficiliorum vocum thematicis, & obscuriorum aut omninò Syricarum radicum Hebraica explicatione, postquam octodecim mensium spatio, quod ipsemet in præf. ait, versionem hujus codicis in latinum sermonem absolverat. Hos excepit Trostius, qui novam denuò Syri Testam. versionem anno 1621. edidit. Non erat autem ut Genebr. cit. Rainold. in censur. librorum Apocryph. præf. 116. col. 1446. Tremellium plagii accusaret, quasi versionem à Fabricio primùm adornatam, exscripserit atque compilarit iste; quod pingve mendacium vel sola utriusque editionis ocularis inspectio confutat. Arguit enim illa, Tremellianam editionem ultra biennium ferè Fabricianam antecessisse. Insuper Tremellius operis sui exordium ad annum 1565 refert, in Dedic. Operi suo præfixâ, annoque 1568 exaratâ scribens: *ante triennium tandem aggressus sum.* Gvido Fabricius verò in præf. anno 1571 conscriptâ dicit: se ante annos tres, anno videlicet Domini 1567. sermonis Syriaci in sermonem latinum conversionem absolvisse. Atque ita tempus inter utramque editionem interjectum satis superque demonstrat, primum versi in latinum sermonem codicis Syri auctorem extitisse Tremellium, qui Fabricii labore, quippe tunc nondum existente in publico, uti haut potuit. Quod si secus factum esset, mirum, Tremellium nullius, & ne ipsius quidem Fabricii, tanti scil. sui amici suspicionem ac censuram incurrisse. Quinimò magis probabiliter Rainold. l. c. ex 1. Pet. 3. 19. Fabricium Tremellii vitulo arasse concludit, alioquin haud facilè commissurus fuisset, ut *חַיָּו* ibidem redderet *sepulchrum*, quod per infernum Papicolæ reddi debere contendunt. Ego is

D

non

non sum, qui eam ab omni menda & vitio liberam pronunciare auserim, nam probè sum guarus, Bochart. Geogr. S. Chanaan L. 2. c. 9. p. 813. Jacob. 3. 5. Wellerum in Spicil. Syro-Hebr. Disp. 3. q. 5. Matth. 4. 24. alios alibi, versionem ac notas Tremellii voluisse emendatas, utrum satis benè, penes B. L. esto iudicium. Notum insuper est punctationem illius pariter atque Fabricii hebraicam, cum lingvæ Syriacæ præceptis haud usque quaque convenire, ceu pluribus demonstrat Lud. de Dieu præfat. ad Apoc. Syr. & Dilherr. in Eclogis.

§. XVI. Hanc N. T. Syriacam paraphrasin adhuc integram & incorruptam superesse, contra Viros aliquot eruditissimos Joh. 3. 22. Matth. 27. 25. Luc. 24. 24. c. 1. 28. Syri integritatem sollicitantes, probat Theod. Hacksp. observ. Arabic. Syriac. 2. Syllog. p. 383. inprimis verò Isaaci Casauboni, Buxtorffii Junioris & Frid. Spanh. Dub. Evang. 23. dubia examinat, & ad illa breviter, solidè tamen respondet. Nos profectò illud quorundam argumentum, qui ex convenientia Syræ paraphraseos cum latina, quæ vulgatæ nomine circumfertur, versione inferunt, eam ex latino, non græco textu traductam, vel saltem ex illa correctam esse, horum, inquam, argumentationem haudquaquam probamus. Potest enim contingere, & contingit frequenter, ut unam eandemq; viam in exponendo aliquo Scripturæ dicto terant diversi auctores, quam neuter ab altero didicerat: pari ratione Vulgato atque Syro eadem potuit esse sententia, ut tamen neuter ab altero eam petiisse dici possit.

§. XVII. Lingvæ, cujus hætenus nomina, Dialectos, ac versiones præliminarium loco exposuimus, non una, sed multiplex ac varia est utilitas. Primò enim in hac lingva diversarum gentium populi sacra peragunt, utpote sunt, recensente eas ex Brerewoodo Waltoni fol. 399. (1.) Maronitæ, (2.) Nestoriani, (3.) Jacobitæ, (4.) Coptitæ, (5.) Indi, (6.) Christiani, qui insulam Zocotoram extra finem Arabicum inhabitant. Cujus rei etiam Widmanstadius in

in Dedic. ad Ferdin. testimonium perhibet, dum scribit: *Asiaticos christianos, vetere Syrorum lingua partim vulgò, partim in sacris tantum uti, eorumque incredibilem esse multitudinem, ut Syri ipsi affirmant, ad finem usque orbis illius dispersam.* Idque B. Gutbierii præfat. ad N. T. Syriac. iudicio, ideò faciunt, *ne quid commune habeant cum Judæis & Muhamedanis, quorum hi Arabicam, illi hebraicam imprimis venerantur.* Ut fallat fallaturque Genebrard. Chronol. L. 3. ad an. Christi 32. omnes orientales sacra sua lingua hebræa celebrare asserens, nisi hebræam linguam in latiori significato, eo scil. quo in N. T. occurrere, infra notabimus, accipiat. Haud contemnenda igitur, quæ ad intimiorem H. E. notitiam faciunt, hinc hauriri poterunt. Ut unum atque alterum in præsentī exemplum commemorem, manifestum hujus rei documentum est pristinum Manetis, celebris sec. 3. hæresiarchæ nomen, quod non Curbicus (ut falsò scribunt Spondanus Epit. Annal. Eccl. Spanhem. H. E. Sum. sec. 3. sect. 7. n. 5.) fuit, sed Cubricus, ceu testatur Epiph. L. 2. adv. hæres. & Suidas in nomine Μάβης; ubi exponit pluribus, quomodo hic Cubricus hæresin suam ex Buddæ cujusdam libris, quorum ab uxore defuncti, hæres fuerit constitutus, quosque à se factos falsò jactitaverit, imbiberit. Nominis istius significatum Fullerus Misc. L. 2. c. 18. satis probabiliter ex Chaldæo-Syr. קובא, quod *fontem*, vel à כובא quod Chaldæis dicit notare *vas vinarium*, & Syrorum ריק, quod *vacuum* significat & *inane*, deducit, quare nominis hujus adeò vilis contemptu, illud cum Manetis commutasse fertur, quod, cur Persicum nonnulli velint, non satis perspicio, ex Chaldæo-Syr. מנא *vas seu instrumentum*, tunc, ut Suidas l. c. docet, Servorum proprio, facilius ac simplicius illud deducetur, ut hoc quasi nomine dignitatem suam pristinam subindicaret. Erat enim hic Manes seu Manichæus, lingvæ Syriacæ usque adeò peritus, ut non vereretur orthodoxos in Mesopotamia ad concertationem publicam, nullo interveniente Interprete, provocare maximè, cum in locum Manetis as-

sumtum compositum Manichæi nomen, Epiph. l. c. dicat Chaldaicum; fortè, ut Mayer. Phil. l. c. 8. p. 405. haud ineptè opinatur, pro **נִיחַ נִנְדוּ** *vas vivum, instrumentum vivum*. Nec enim Asseclis Manetis tantum hoc nominis competit, sed ipsimet hæreseos propalatae auctori, ut ex his Suidæ verbis, **μανιχαῖος αἰρεσιάρχης**, elucet: ut ut hi ad allusionem græcæ **μανίας** effugiendam, illud in Mannichæum deinceps transformarunt, fucum per id faciuri simplicioribus, quasi talem foverent doctrinam, quæ Manna cœleste auditorum animis instillaret, quemadmodum Augustinus libro de hæresibus f. 9. n. 46. exponit, sed manifesto in Grammaticam errore, nomina quippe à **χέω** formata non in **αῖ**, sed in **ὀ** solent terminari. Ita non dicimus **ὀνοχαῖος**, sed **ὀνοχοῖος** pocillator, **χευσοχόος** aurifex. &c. Quin potius in mente habentes illud Joh. 6. 51. **ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν**, innuere voluerunt, doctrinam suam esse Manna vivum de cœlo descendens. Ex eadem hac lingua per miram metamorphosin ex Masilianis Psalliani antiquis facti, qui sint, omnium commodissimè enodabis, de quibus August. Tom. VI. de hæret. ad quod vult Deum scribit: *Psallianorum nomen ex lingua Syra esse, græcè autem eos dici Euchitas*. Quod quidem de Massilianis verissimum, sed de Psallianis non item; hoc enim potius græcum **ψάλλειν** pro origine agnoscit, illud verò ex Syr. **נָלַל** oriundum, quod in pael sub *precandi* notione vel centies in Targum pariter ac Syra N. T. paraphrasi occurrit, ipsum eorundem errorem, à Salvatore Matth. 6. 7. antequam nasceretur, jam refutatum pandet clarissimè. vid. & de hoc Fuller. l. c. c. 19. Alia propemodum infinita in priscorum scriptis (e. g. Craulana & cauda cana apud Irenæum, quæ explicata lege in celebris Argentor. Theologi Pappi Hist. Eccl. Epitome, in gentium conversione describendâ, nunquam satis laudandâ p. 294.) passim obvia silentii nunc populo involvimus, ad (β) quem hæc lingua usum Philologiæ sacratori addicto præstat, properantes. Is est in vocibus hebraicis V. T. rarius aut frequentius recurrentibus, quæ
for-

formam, quā significationem, rectè intelligendis. Quo de nostri Danzii verba in præf. ad Aditum Syriæ reclusum huc apponere liceat: *Intrepidè (inquit ille) dixerim, nec N.T. græcè nec Vetus hebraicè planè ac perfectè intelligi posse sine adjumento linguæ Syriacæ. Et paucis interjectis: In Veteri fœdere non modo hinc inde legitimam suppeditat originem vocum dubiarum, quæ in defectu potissimum parallelismi, non minimum genuina significationis affert momentum. Sed & in vocibus, maximè indigenis subinde & formationi inservit ac constructioni, addo: & significationi.* His consentanea habet Jacob. Martini præfat. ad Syr. N. T. Trost. quæ apud Gutb. l. c. si volupe fuerit, legi possunt. Sic haud infrequens est in Scriptura S. ut א scheva sub littera præcedente ponendum abjiciat, vocali suâ in locum illius transmissâ, quod ex Syriasmò, in quo id ordinarium, petitum esse docet, regulamque segete exemplorum uberimâ demonstrat, modo laudatus noster Danzius Lit. Ebr. Chald. §. 25. II. obs. 3. sufficiat nobis jam unicum produxisse ex Esa. 10. 13. in quo, quantum negotii hæc forma hebræis etiam doctissimis, interque illos celebri Judæorum Grammatico R. Dav. Kimchio facefferit, ex verbis ejus à R. Sal. b. Mel. ad l. c. fol. פט. col. 3. lin. 16. fin. adductis apparet כַּאֲבִיר scribit: מִשְׁפָּטוֹ כַּאֲבִיר וּבְנוֹת הָאֵלֶּף הוּמְלָה חֲנוּעָתָהּ עַל הָכֶּף כֵּן פִּירֵשׁ בְּשׁוּרֵשׁ אֶבֶר וּבְשׁוּרֵשׁ כֶּבֶד כֹּתֵב הָאֵלֶּף נוֹסֶפֶת אוֹ הַמְלָה מוֹרַכְכַּת מִן כֶּבֶד וְאֶבֶר וְזֶה לְהַגְדִּילָהּ וְעֲנִינוּ הַהַגְדִּילָהּ בְּעֵינֵי הָאִיכּוֹת וּפִירוּשׁוֹ אוֹתָם שְׁיוֹשְׁבִים בְּמָקוֹם כֶּבֶד וְחֹזֵק אֲנִי אֹרִיד אוֹתָם לָאָרֶץ וְכוּלֵּי

h. e. כַּאֲבִיר juxta formam ordinariam foret כַּאֲבִיר, sed propter litteram quiesc. א rejecta est vocalis ejus ad כ, & ita quidem explicat Kimch. in radice אֶבֶר, sed in radice כֶּבֶד scribit א esse epentheticum, aut vocem esse compositam ex כֶּבֶד & אֶבֶר ad exaggerandum, ut significatio ejus sit exaggerans in re qualitatem, & sensus: Eos, qui sedent in loco valido & firmato, eos ego detrudam

in terram &c. Ex his apparet, quam dubius & anceps, priori satis bonæ resolutioni diffusus, bonus ille Kimchius hæserit, lingvæ syriacæ subsidio destitutus. Alia quamplurima, quorum constructio itemque formatio ex Syriacismo petenda, nunc mitto; De significatione vel duobus adhuc verbis nonnulla moniturus. Exempla hanc in rem sunt manifestissima: nullo enim modo contextum penitus consideranti probare se potest Vulg. 2. Paral. 16. 14. verba **בשמים וזנים** *unguenta meretricia* reddens; magis proba hic videtur B. Luth. Tremell. atque Cocc. in lexic. rad. **זן** col. 198. versio, qui ex significatione Chaldaeo-Syr. Dan. 3. 5. Hebr. 9. 10. 1. Cor. 12. 10. & 28. interpretantur, *aromatibus & speciebus*. h. e. juxta Interpret. Danz. §. 194. II. 1. coll. §. 26. *speciebus aromaticis*, cujuscumque constructionis exemplum habetur Gen. 3. 16. longè clarissimum. Quod si tamen hæc cuiquam duriora videantur, vertat licet, cum B. Seb. Schmid. Ellipsin supplendo, hoc modo, *aromatibus & speciebus unguentorum*. Quamvis prius eò, quod Scripturæ temerè quicquam addere prohibemur, magis placeat. Consentit R. Sal. b. Mel. in M. J. h. l. fol. **ר"ן** col. 2. cujus verba, quia simul lexicographorum quorundam, id nominis ex **זן** derivantium, errorem redarguunt, adscribere non pigrabimur. **וּזְנִים פִּירוֹשׁ מִיָּנִים תְּרַנּוּם** למינהו לזנותי והנכין ברקרוק שהוא מנחה הלמרי בפלס מינים **פְּנִים** h. e. *vox זנים hoc loco idem significat, ac מינים species, ceu Targum hebr. למינהו (vid. Gen. 1. 25.) reddit per לזנותי, & per grammaticam certum est, quod sit ex quiescenti tertiâ ad formam פְּנִים, מְתִים*. Sed hoc clariora supersunt duo Scr. S. loca, omni exceptione majora, quorum alter in Prophetis, in Hagiographis alter exhibetur. Nempe 2. Sam. 13. 38. ubi quidem maxima Interpretum pars verba: **וְתָכַל הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְצֵאת אֶל אֲבִשְׁלוֹם** vertunt contextu prorsus reclamante, nec grammaticâ usque quâque propitiâ, *cessavit David Rex exire post Absolonem*. Cum reddi potius si-

gnifi-

gnificatione ex Chaldaeo-Syriasmō (videl. Ps. 31. 7. & ult. Rom. 2. 19.) cum Paraphraste Chaldaeo debeat; *Et cupiit anima David exire adversus Absolonem*: aut si mavis propter Absolonem. Quo observato, R. Abenesræ supplemento ab Abarb. in h. l. itemque Salom. b. Mel. commemorato facile superfedebimus. Job. 19. 27. verba postrema כלו כריותי ברקרי omninò æquipollenter cum præcedentibus reddenda sunt, poscente ita accentuatione, *Et hoc unice expectant Et desiderant renes mei in sinu meo.* Verùm prolixiorẽ hic locus discussionem meretur. Adeoque, cum opera perquam egregia Mayer. Phil. 1. c. 8. integro, atque ex parte c. 7. hunc L. S. usum sit profecutus pluribus, indice quasi digito eum commonstrasse sufficiat. Ex quibus B. L. nunc judicabit de eruditissimi Gussæti sententia, quã l. supra c. is annitur subsidium, veram genuinamque vocis dubiæ radicem ac significationem ex lingvis hebrææ cognatis petendi, penitus eliminare. Nos pluribus jam exemplis hoc evinceremus, nî à lexicographis harmonicis, interque hos cum primis Edm. Castell. in stupendo, cumque oculorum detrimento elaborato opere ἐπὶ ἀναγωγῇ, Hotting. Etymologic. orientali aliisque pluribus, laudabiliter præstitum esset, quibus quoad Arabicam, cujus cum reliquis hoc in passu par est ratio, jungi meretur Boch. tam in Geogr. S. quam in Hieroz, ubi ope Arabismi ea detexit, quæ per tot seculorum decursum, profundâ nocte premebantur. Plenè planèque persuasi sumus, lingvas orientalium cognatas, plus conferre ad sensum formalem, qui ad pleniorẽ Scripturæ cognitionem utilisimus non tantum, sed & maximè est necessarius, eruendum, quam ullam, quantumvis novam, hypothesein aliam. Quum lingua hebræa populo Judaico adhuc esset vernacula, non tantæ erat, fateor, necessitatis utilitatisque, lingvas affines conferre, jam verò, cum ejus, præterquam quod in Scr. S. habetur, nil amplius supersit, quomodo v. g. in ἀπαξ λεγομένοις, Nominibus propriis &c. nos, non adjuti parallelismo, extricabimus?

§. XVIII. Maximè autem omnium conspicuus est Lingv. Syr. usus, quem in locis N. Fœderis *δυσνόητοις* ritè percipiendis, ac mente Spir. S. facilius ex iis eruendâ, præstat. Quia enim versio Syriaca, ut supra dictum, earum, quæ prostant, est antiquissima, adeò ut ejus auctores in rebus dubiis à Viris Apostolorum ævo proximis, quin juxta quosdam, ab ipsis Apostolis, verum sensum addiscere potuerint, inde tot Virorum in Philologia sacra versatissimorum celeberrimorumque laudibus evehitur, quorum suffragia ac commendationes h. l. adducere longum foret, aliqua igitur dedisse contenti erimus. Jacob. Martin. l. c. *Ad hanc (de lingua Syriaca verba faciens) igitur solam, inquit, quando in fontibus græcis quædam occurrit obscuritas vel difficultas, tutò acceditur: Hæc sola, quando de loci alicujus interpretatione versioneque dubium movetur, tutò & sine errore consulitur, per hanc solam græcus textus verè illustratur, rectè intelligitur. Hujus enim solius auctoritas proximè ad ipsorum fontium majestatem accedit.* Franz. in aureo de interpr Scr. S. tr. p. m. 38. *Spondeo, ait, immensas utilitates illis, quotquot N. T. Syrum cum græco conjungere non fuerint gravati.* B. Glass. Phil. sacr. L. i. tr. 4. sect. 2. p. m. 237. scribit: *Ad legitimam N. T. interpretationem omnino lingvæ non solum græcæ, verum etiam hebraicæ ac syriacæ cognitio requiritur: Aliàs adulterinus & pravius sensus, sæpe pro vero Auditoribus obtrudetur.* Celeb. Danzii nostri verba percepi-mus supra. Pfeiff. Crit. S. c. 10. sect. 1. §. 3. *Versio, inquit, Syriaca N. T. si non ab Apostolo, certè ab Apostolico quodam viro profecta, textum græcum in locis plurimis optimè declarat, & in pretio est apud quosvis, qui Christianum nomen ambiunt.* Plura dabit Gutb. l. c. Et in hâc lingvæ Syriacæ utilitate fusius non nihil explicandâ, præsens nostra opella occupabitur.

§. XIX. Utilitatem Syriacæ N. T. versionis descri-pturi, atque ex hoc capite eandem commendaturi, neuti-quam versionis jure illam eximimus, ita ut omni mendâ vacuam eam pronunciemus, ejusque ubivis sententiam, sine examine sequendam existimemus; quem honorem so-lis

$\frac{1}{2} \cdot \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$

E

Matth.

Matth. 17. 10. & 19. Rom. 2. 3. 2. Corinth. 11. 11. Homer. Odyss. 19. v. 28. Hæc si attendisset Syrus Paraphraſtes, pro græcorum $\delta\pi$ suum ܐܕ , vel aliam particulam similem adhibuiſſet potius, quàm ? . Hacque admiſſa interpretatione, ex verſu hujus capitis 18. & 1. Cor. 15. 5. colligi poterit, quinam duo illi diſcipuli fuerint, quibus Chriſtus iter Emauntem inſtituentibus apparuit, de quo vid. Ligthf. H. H. ad II. cc. Sed graviora his commiſit Paraphraſtes ſæpius laudatus, dum alia non omittenda omiſit, quædam non neceſſaria inſeruit, & textui græco nonnunquam apertè adverſatur, ut rectè moneat Tarnov. Exerc. Biblic. p. m. 1166. *in Syriaca verſione eſſe quædam bona, quædam mediocria, quædam mala.* Sed hæc, & ſi quæ ſunt alia in ipſo notanda, quia ſingula nunc inſpergere non licet, peculiari capiti incluſa, toti tractationi appendicis loco ad-jicientur. His tamen non obſtantibus, immenſam Syræ paraphraſeos utilitatem cum eruditis celebrare haud veremur. Siſtit enim illa lectori antiquorum, & quidem illorum, qui Apoſtolorum ætati fuere proximi, de locis Scripturæ difficiliſſimis ſententiam, quam eidem non obtrudit, & quaſi pro tribunali dictam haberi cupit, ſed exhibet eam cum textu authentico, contextuq; ac parallelismo conferendam atque examinandam, & ſic ſæpiſſimè eas ſuggerit meditationes, in quas, abſque hoc ſi fuiſſet, fortasſe deveniſſet nunquam. Si igitur aliis utilitatem Cornelii à Lapide, aliis Scriptorum Rabbinicorum, Gentiliumque aliis, per modum Diſp. tradere integrum fuit; quidni & nobis uſum hujus paraphraſeos, tot eruditorum elogiis cumulata, vel extremis digitis attingere, vel uberius exponere liceat?

§. XX. Diffundit à ſeſe hic lingvæ Syr. uſus quam latiſſimè, & multiplici ratione conſpicitur. (a) enim eximius planè hujus dialecti uſus eſt in explicandis vocibus phraſibusque Chaldaicis N. T. (β) commendatur lingua Syr. ex eo, quod pro græcis obſcurioribus haud rarò ſubſtituit

tuit clariora. (γ) verba græca concisè posita, adjectis quandoque aliis, illustrat egregiè. (δ) verba textus Græci transposita in ordinem magis intelligibilem, magno cum lectoris fructu & emolumento, redigit. (ε) multam quoque lucem fœneratur textui græco, suffixorum, præfixorum &c. adjectione. (ζ) in rectè constituendis versuum propositionumque interpunctionibus, (η) In dijudicandis multis lectionibus variantibus opem lectori fert haud contemnendam. Quibus accedent (θ) monitorii loco, nequis iusto maiorem huic versioni auctoritatem tribuat, aliquot Scripturæ loca, in quibus à veritatis tramite declinat auctor. Quoniam verò hæc omnia & singula nunc persequi non licet, ne Disputationis limites egrediamur, hac vice, DEO propitio, caput tantummodò primum, brevitate, quantâ fieri poterit, maximâ percurramus, reliqua sub eodem Præside nostro daturi aliàs.

SECTIO II.

CAP. I.

De lingvæ Syr. usu in explicandis N. T. vocibus phrasibusque Chaldaicis.

§. I.

Agnum utique huic tractationi pondus accederet, si probari posset, Christum in his terris obambulantem hâc, de qua agimus, lingvâ usum fuisse vernaculâ, quod volunt Viri de literaturâ orientali meritissimi: Widmanstadius præf. ad N. T. à se divulgatum, Masius, Crinesius, Trostius, Gvido Fabricius Boder. præf. ad N. T. Franz. de interpretat. Script. pag. 38. & 46. Ludov. de Dieu præf. ad Apoc. Syriac. itemque præf. Gram. LL. OO. Gvaltperius in Sylloge

Vocum Exoticarum N. T. p. 3. Gutb. præfat. ad N. T. Syr. Leusden. in Philol. aliisque. Et major illius addiscendæ non modo utilitas, sed etiam necessitas foret, si, quod asserit Bellarm. L. 2. de V. D. c. 7. Grotius præf. com. in N. T. Simonius Histor. Crit. N. T. juxta cum Pontificiis reliquisque omnibus, firmo niteretur talo, hanc esse originalem Matth. & Epist. ad Hebræos linguam, quâ istorum librorum Canon. Auctores, ab ipso Spiritu S. agitati atque impulsæ, posteritati eosdem literis consignatos reliquerint. Nunc verò cum de utroque discrepantes sint Virorum eruditissimorum sententiæ, paucis in hæc inquirere animus est.

§. II. Et primò quidem, quod concernit linguam Salvatori in hoc mundo degenti vernaculam, eâ, si in latitudine sua Sect. 1. §. 4. indigitata accipiat, Christum in vulgari vitâ, propalandâque per Judæam doctrinâ suâ, usum fuisse, concedi omnino debet. Sin verò de illa dialecto, quâ N. T. conscriptum extat, quæque Maronitica, Comagena & Antiochena, uti supra accepimus, vocatur, quæstio instituitur, Viri sunt non minus celebres, qui in diversum abeunt, inter quos nominamus laudatum sæpius Philologum Lipsiensem Mayerum phil. p. 2. c. 2. p. 83. & theor. 4. p. 156. p. 1. c. 2. p. 108. seqq. c. 8. p. 376. Walton. proleg. 13. §. 5. fol. 391. Pfeiff. Crit. S. c. 3. sect. 2. q. 12. ac celeberr. nostrum Danzium, præf. ad aditum Syr. reclus. Et his eodem fortassis jure accensemus Jac. Mart. quo illum τοῖς ἐξ ἐναντίας, multi annumerare non dubitarunt. Ita enim inter alia habent verba ejus, præf. ad N. T. Syr. Trost. *Sciant nihilominus importuni & iniqui isti censores, Syram linguam esse illam, in qua Christus ipse cum suis Apostolis fuit locutus, vel quæ proximè ad vernaculam Salvatoris nostri, ejusque Sympatriotarum accedit &c.* Statuunt hi, Christum linguam adhibuisse non Syram Maroniticam, sed Chaldaicam, quæ genti in qua versabatur Salvator, tunc temporis familiaris non modo, sed etiam vernacula erat, estque illa, quâ Jonathanis atque Onckeli, Christi ætatem, si non superantium, attingentium tamen, para-

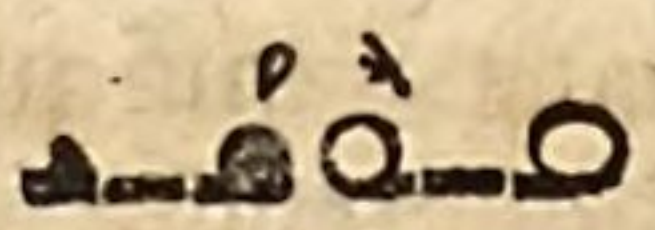
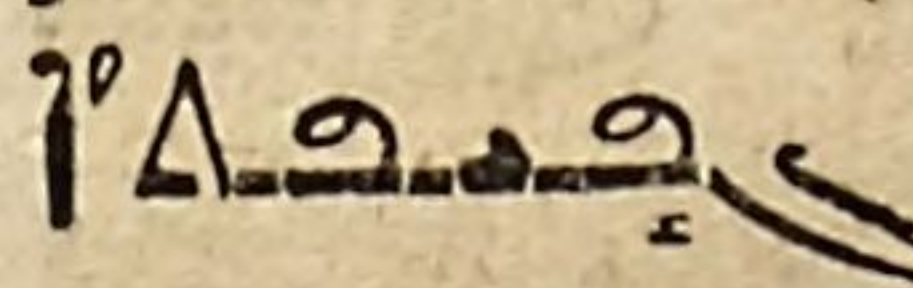
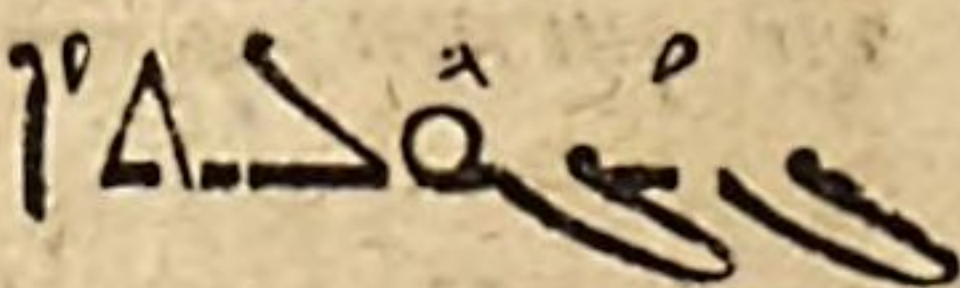
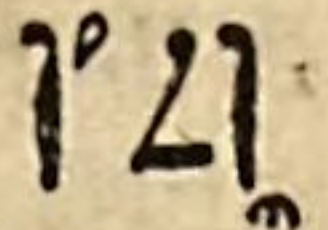
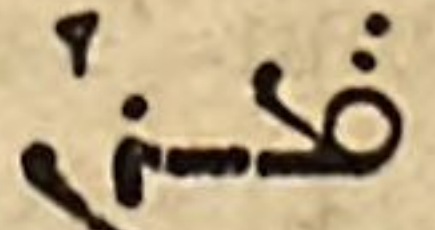
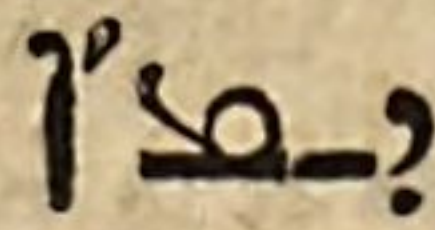
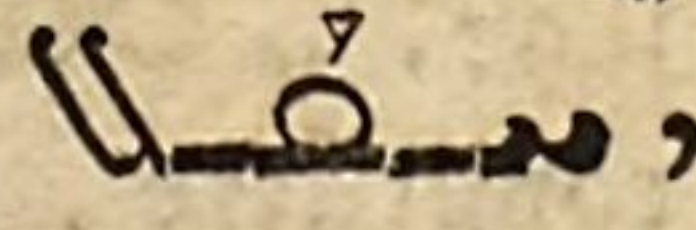

paraphrases chaldaicæ prostant consignatæ, quæque ad *πανολετρίαν* usque Hierosolymorum, in gente istâ viguit floruitque. Cui etiam sententiæ nos, aliquot rationibus (ut arbitramur) idoneis inducti, accedimus; Primò enim lingua Salvatori vernacula non destituta fuit dageſch forti literam duplicante, prout vocabula multa, quæ in N. T. supersunt, manifestò significant. v. g. *ῥαββὶ* Matth. 23. 7. 8. *γαββαθᾶ* Joh. 19. 13. *ᾰββα* Marc. 14. 36. *Ἐφφαθα* Marc. 7. 34. *μαμμωνᾶ* Luc. 16. 9. 11. 13. *ῥαββονὶ* Marc. 10. 51. *ῥαββονὶ* Joh. 20. 16. Sed lingua Syriaca dageſch forte non agnoscit, ut vel exinde liquet, quod in forma passiva Ettaphal, nec non verborum quiescentium Ain Ethpeel, itemque in nominibus quibusdam, literam dageſchandam geminant, quod non fuissent facturi, si notâ literam duplicante gavisi fuissent. Nec est ut quis pro dageſch forti venditet; Quum Georg. Amira in Gramm. suâ Syr. Romæ anno 1596. editâ p. 30. apud Ludov. de Dieu ad Apoc. Syr. præf. verbum In pael latinis literis unico tantum M, non gemino exprimat, & p. 38. citans verba ex Ps. 117. *laudate Domi-*

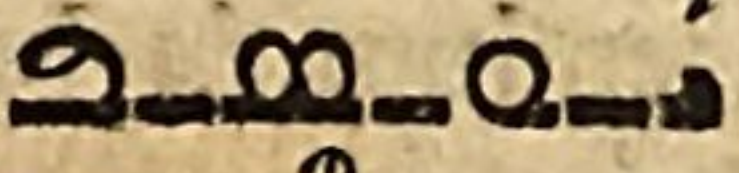
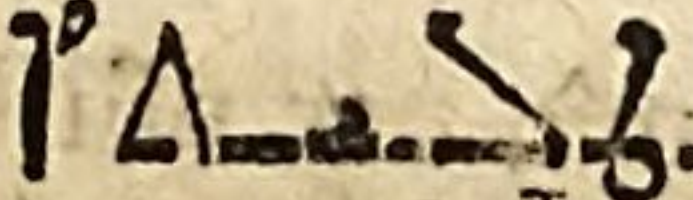
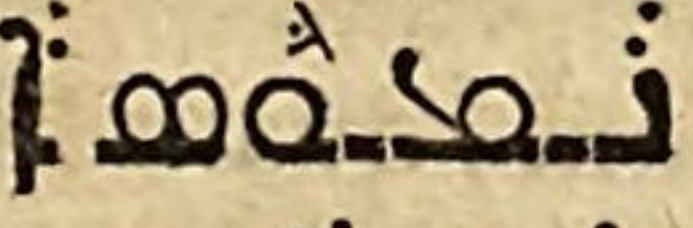
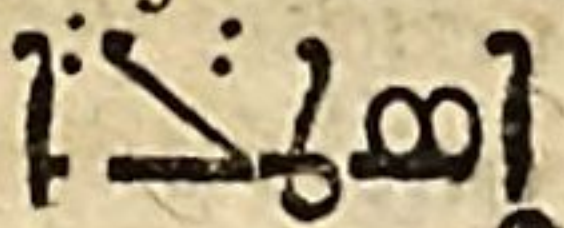
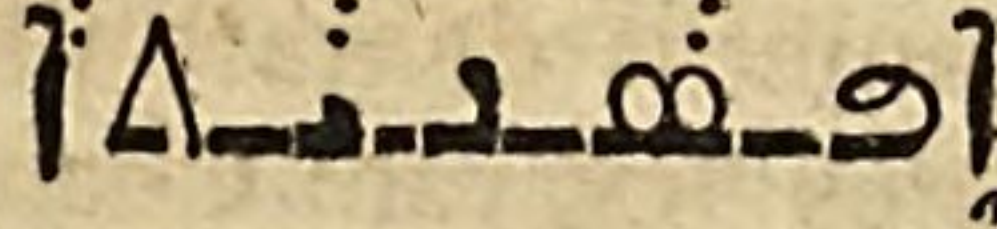
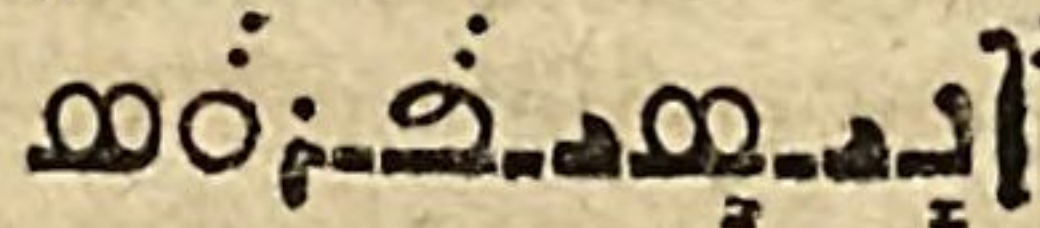
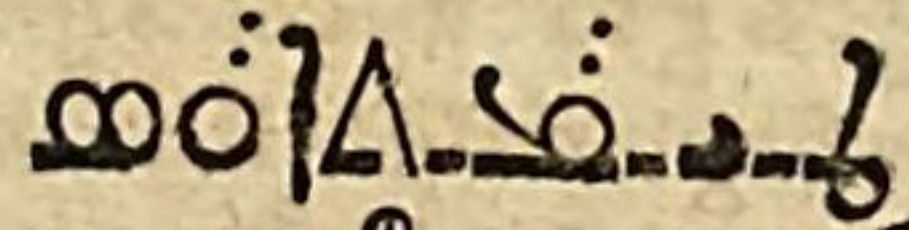
num latinè scribat, *ſciababb Imorio*, ubi quidem quia kuschoi habet, durius, neglectâ aspiratione, per B. non V. pronunciat, nec tamen illam, ceu juxta dissentientes fieri par erat, geminat. Similiter Gabriel. Sionita, teste iterum Ludov. de Dieu Gramm. LL. OO. L. I. c. 5. p. 25. Ps. 1. *beatus vir qui non* per *halech* exprimit. Quin tradit

Amira Gramm. suæ p. 11. nihil aliud esse, quam hebræorum dageſch Iene, verò illorum Raphe, id quod cum veritate congruere, res ipsa loquitur, nam-

que non nisi literis בגר כפה imponitur, cum dagesch forte in omnibus, præterquam gutturalibus & א, locum habeat, nec unquam, nisi post vocalem comparere possit, quod de Kuschoi secus contingere, adeò notum pervulgatumque est, ut de his lectorem pluribus monere, haud sit necesse. Quod verò dicunt in vocibus ex N. T. adductis, literam euphoniæ causa geminari, uti 1. Pet. 3. 6. Rom. 9. 9. in voce Σαργα pro hebr. שרגא factum, videamus; itidem minus solidum videtur, cum citra causam ad euphoniā non sit confugiendum: exemplum verò allatum prorsus est impertinens, quid enim impedit, quominus שרגא ex radice שרג derives, ut א sit fortiter dageschandum, quod dagesch forte in vocali impurā nunc lateat, quam quia Græci distinctè non poterant exhibere, nec quicquam τξ ρ geminationem prohibebat, expresse-
runt, uti regulariter fieri conveniebat, ρ illo geminato. (2) Lingva à Christo usurpata, τω jod in fine vocis servili, præmittebat vocale homogeneā, efferebat, ut videre est ex supra citatis ραββι, ραββονι & ραββανι, quibus jungantur κ̄μι Marc. 1. 41. η̄λι, η̄λι, quod Judæis adstantibus occasionem præbuit, ut suspicarentur, Christum advocasse Eliam, & συβαχθανι Matth. 27. 46. Ast in hac dialecto jod illud finale vocalem præmissam non agnoscere, non tantum Amira l. c. sed ipsi etiam Syrorum libri testantur, qui illud semper sine vocali, absque quā tamen proferri non potest, exhibent. (3) Non conveniunt voces, quas Christus & Apostoli adhibuerunt, cum illis, quæ hodie in N. T. Syr. extant, quemadmodum patebit conferenti græcum γαββαθα Johan. 19. 13. cum γολγοθα Matth. 27. 33. cū
μαργα ἀθα 1. Cor. 16. 22. cum   ἀκελδαμα
Aët. 1. 19. cum   Ιωσηφ Matth. 1. 24.
cum

cum *ἑλὶθὰ* Marc. 5. 41. cum .
 Quod si vel maximè cum Schwentero in pec. de Skopho
 dissertat. eam per A efferendam contendas, ne sic quidem
 plerarumque sonum cum N. T. conciliabis, præsertim cum
 B. Pfeiff. l. c. non sine causa monuerit, obstare dictæ mo-
 do Schwenterî sententiæ, (α) ipsam τῆ Skopho figuram,
 quæ ad ο μικρὸν græcorum potius, quam ad α inclinet, (β)
 nomina & appellativa & propria, ex Græcia in Syriam tra-
 ducta, in quibus horum ο μικρὸν respondeat, cuiusmodi
 recenset v. g. Jac. 4. 12. ex νόμῳ.
 Luc. 15. 22. ex πολλῇ. Luc. 3. 14. ὁψώνια.
 Act. 17. 1. Apollonia.
 2. Tim. 1. 16. ὀνησίφορος. Τιμόθεος &c.
 (4) Flav. Joseph. (cui illustr. Wagenf. sub finem disp. de di-
 cto Gen. 49. 10. in rebus Judaicis tutius credi ait, quam
 Rabbinis & Talmudistis omnibus) præfat. ad libb. de B.
 J. coll. Antiq. lib. 11. c. 4. sub fin. & cap. 5. lib. 3. c. 1. *Chaldaam*
linguam appellat *sermonem suæ regionis*. Atque hæc est
 lingua, quam, toties quoties in N. T. (e. g. Act. 21. 40. c. 22. 2.
 & alibi sæpius) hebrææ fit mentio, intelligimus, quæ, quic-
 quid contradicat eruditissimus Füllerus l. 3. Miscell. cap. 20.
 ita vocatur, quia populo, cui quondam hebræa fuerat ver-
 nacula, nunc familiaris erat. Nec enim hebræam propriè
 dictam intelligi citatis in locis aut posse aut debere, ipsa
 nomina è vestigio subjuncta declarant, horum enim forma
 externa cum sit Chaldaica, de asserti veritate cum ratione
 dubitari posse, haud videtur. Ita (ut unum saltem alte-
 rumque percurramus) quando Lucas Evangelista *παρε-*
ηκολοῦθη αὐτῷ πᾶσιν ἀκριβῶς scribit Act. 1. 19. quod
 agrum ære, quo Christus venditus erat, comparatum vo-
 carint τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν Ἀκελδαμὰ, quivis vel levi
 hebraismi notitiâ tinctus largietur, τὸ Ἀκελδαμὰ nec for-
 mâ,

mâ, nec usu hebraicum esse. Idem dicendum de Joh. 19. 13. ἐκάθισεν ὁ Πιλάτος ἐπὶ τῷ βήματι ☉ εἰς τόπον λεγόμενον λιθόστρωτον, ἐβραϊστὶ δὲ γαββαθα. & ibid. v. 17. ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν λεγόμενον κρηνὶς τόπον ὃς λέγεται Ἐβραϊστὶ γολγοθα. Satis proinde mirari non possum temerariam Vosii censuram, quâ ut alibi, ita in app. de 70. Interpr. p. cum primis 6. ff. & 46. f. notat hos, qui non admittunt Christi Apostolorumque tempore, græcam linguam Judæis Hierosolymæ habitantibus receptam in vulgari usu ac sermone fuisse, eosque *semidoctos* & *fanaticos* appellat. Sed argumenta, queis utitur, tam valida non sunt, quam sibi fortè persvaserat Vosius. Autumat is delirare illos, qui statuant Judæos Hierosolymitanos linguam Chaldaicam per traditionem conservasse eo in loco, in quo per multa jam secula in usu fuerit lingua græca, cum Josephus non tantum præf. ad Antiq. *græcam linguam sibi nationique sue peregrinam esse*, disertis verbis testetur, sed insuper ex indubitatis N. T. locis constet, Paulum v. g. Act. 21. ult. c. 22. 2. coram omnibus Hierosolymæ præsentibus Judæis, orationem in receptâ tunc hebræis linguâ habuisse. Quis verò linguâ ignotâ, vel nonnisi quibusdam, trans Euphratensibus scilicet, familiari, Paulum universos dixerit allocutum? Quod porro instat, demonstrari nullo exemplo posse, quod aliqua lingua conservari queat in ea regione, in quam alia devenerit; Illud ex perlectis Maccabæorum libris faciliè collabascit; namque ex 2. Maccab. 7. apparet, Hierosolymitanos eos minimum, qui alicujus conditionis erant, præter Chaldaicam, græcam quoque, utpote tunc admodum familiarem, calluisse, ibi quippe vers. 21. ff. 27. ff. mater, filios πατρώα Φωνῇ Regi imperceptibili v. 24. alloquens, cum Rege, linguâ ei procul dubio cognitâ. v. 26. sermones miscet, idem v. 31. usque ad finem capitis, exemplum filii natu minimi, martyriūque coronâ insignis docet. De Josepho res notior est, quam ut moneri opus sit, quod historiam suam, ut ex L. 20. c. ult. antiq. liquet, pro totâ natione suâ, adeoque pro Judæis tam Hierosolymitanis, quam trans Euphratensibus, idiomate

græco consignarit. Taceo recentiora Judæorum ex Hispania profugorum, Constantinopolim aliasque orientis regiones inhabitantium exempla, quæ ex Simonio produxit Vener. D. Majus in Exam. Hist. Crit. N.T. c. 7. p. 75. seq. Nec quicquam aliud evincit locus Act. 21. 37. ubi Vossum absque ullâ causâ, à vulgari, græci textus, veterumque versionum lectione recessisse arbitramur, cum nec eâ lectione, quam ipsemet eligit, quicquam juvetur, & si l. c. v. ult. & c. 22. 2. cum d. c. conferre haud fuisset gravatus, dubium omnino nullum remansisset. Quæ circa vocem Chaldaicam atque Syriacam movet, leviora sunt, quam quibus immoremur, maximè cum ex supra dictis huc conferendis, nullo negotio iisdem satisfieri possit. Unum restat, quod ex Judæorum erga Syros eorumque linguam odio depromit, ex quo profectum ait, ut eorum linguam, gentiliū linguam appellarent. Quod ut luculentius demonstret, sequens è Talmude effatum profert, si quis preces linguâ Syriacâ peregerit, eas non exaudiri, quoniam Angeli ministri Dei dictam linguam non intelligant. Ita est, legitur prædicta modo sententia in Talmudistarum pandectis tract. Schabb. fol. 12. col. 2. lin. 13. seqq. verba sunt sequentia:

כל השואל צרכו בלשון ארמי אין מלאכי השרת
 נוקקין לו שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי
 h. e. *Quisquis orarit ea, quibus indiget, linguâ Aramaâ, ei Angeli ministeriales non adjunguntur, cum illi non intelligant linguam Aramaam s. Syriacam.* Estq; hæc una ex causis, quare Daniele Prophetis non accenseant, quia videlicet Angelus Vaticinantium minister, Chaldaicas locutiones non intelligit, per quem tamen omnes, præter Mosis Prophetiam, Maimonide in Mor. Nev. p. 2. c. 40. id asserente, sunt factæ. Verum enim verò, hanc non esse constantem omnium Rabbiorum opinionem, testimonio ex ילקוט חרש producto, demonstrat Wagenf. Sot. p. 1135. Deinceps hic vocem ארמי strictius sumi nil vetat, ut non simul Chaldaicam Babyloniam

complectatur, sed illam specialiter sic acceptam, in quantum eidem contradistinguitur, designet, quo in sensu nobis obesse haudquaquam potest. Chaldaica insuper lingua Judæis vel eam ob causam ne ab Angelis aut Dæmonibus intelligantur preces fundere concessum fuisse, ex certa precum formula *שִׁירָא* appellatâ, inque Talmud præscriptâ & à celeb. Ligthf. H. H. ad Matth. IV. 23. latinè expositâ, cui Gerson in *Juden Talmud* p. 1. c. 18. p. 159. duas adhuc alias preces, quas idiomate Chaldaico perficiunt, jungit, sole meridiano clarius elucet.

§. III. De Matthæi Evangelio, adque Hebræos Epistolâ afferunt quidem auctores supra allati, alique plures, lingvâ hebraicâ libros hos fuisse primitus exaratos. Intelligunt verò illi, qui accuratiori lingvarum notitia fuere imbuti, dubio procul lingvam hebræam eo sensu, quo passim in N. T. eandem occurrere monuimus supra, id quod expressis verbis affirmat Simonius apud Maj. l. c. p. 64. qui propterea Flacio turpem impingit errorem, quod in præf. Glossæ præmissâ cum Erasmo credat, Evangelium Matthæi exaratum dici ab hujus sententiæ patronis lingvâ veteri hebraicâ, eamque sententiam ex eo falsitatis convincere laboret, quod lingua hebræa tum temporis in desuetudinem abierit, ut à Judæis, nisi doctioribus amplius non intelligeretur. Multò clario-
ra hanc in rem sunt, quæ *πολύγλωττον* J. C. Widmansta-
dius habet in epistola dedicatoria, toti operi Syriaco Vien-
næ à se emisso subnexâ, ubi aliquot argumenta producit,
quibus probare nititur, hâcce in controversia, lingvam he-
bræam illam intelligi debere, quæ nobis dicatur Syra, fue-
ritque tunc hebraici populi vulgari usu trita. Quia (1.)
tunc temporis Mosaica lingua patria amplius non fuerit.
(2.) Quod Evangelium lingvâ plebi, non eruditis tantum,
notâ exscribendum fuerit. (3.) Dubio procul Apostoli
lingvam, quâ Christus usus, syriacam adhibuerint. (4.)
Matthæus utpote publicanus, sermonis istius Mosaici nesci-
us fuerit. (5.) Nova doctrina, novâ lingvâ fuerit propo-
nenda. Denique (6.) non potuerit in lingua hebræa Mat-
thæi

thæi Evangelium Indis annunciari, quibus id Bartholomæum tradidisse, testetur Niceph. L. iv. c. 7. His verò lingua hebræa vulgo erat incognita, sed Syriaca in Indiam usque, teste Hieron. in Jes. 19. cognita fuit. Quas rationes, cum non sint paris ponderis atque momenti, B. L. iudicio relinquimus examinandas, de argumentis potius, quibus ea convellitur sententia, quæ aliam à græca diversam Evangelii Matthæi Epistolæque ad Hebræos statuit primigeniam linguam, dispecturi. Arbitramur proinde (1.) contrarium arguere integras sententias peregrino quodam idiomate prolatas, sed è vestigio passim expositas, quæ expositione si hebraicè scripsisset, utique supersedere potuisset, nec tantâ Interpres aliquis temeritate fuerit, qui ex proprio ingenio hæc talia textui authentico, tanquam eadem veneratione suscipienda, illineret. (2.) Nemo unquam est deprehensus, qui sibi visum, nedum lectum illud Matthæi Evangelium testetur. Veterum de hoc testimonia tanti heic non videntur, ut ab iis discedere, nobis ducamus piaculo, præsertim cum ipse Papias in fragmentis ab Eusebio collectis fateatur, se illud ex relatione saniorum didicisse; ipso autem Eusebii Hist. Eccles. l. 3. c. ult. iudicio Papias fuit exigui iudicii vir, qui multa fabulosa leviter credita posteris tradidit, multisque post se Ecclesiasticis viris occasionem errandi antiquitate sua præbuit. Unde Hieronymus ex Patribus vetustioribus post Origenem, solus propemodum hebraicè doctus, non hebraici istius à se græcè & latinè facti, sed græci potius vestigia sequitur, nec Christi colloquium à resurrectione cum Jacobo iusto institutum, quod ex Evangelio hebræo in commentarios suos transcripserat, nec illam de cœmentario narrationem, qui ne in summa mendicitate esset, aridam manum vigori pristino sibi à Christo restitui precatus impetravit, pro veris certisque habet, ceu ex, iis quæ in vita S. Iusti, & in Matth. c. 12. tradit, videre est. Unde haud improbabiler colligas cum Lighth. H. H. ad Matth. 1. 23. versionem illam fuisse ex textu Græco

confectam, quam B. Pater pro autographo arripuerit. Nec est ut hic quispiam ad recentiores Evangelii hebraici Matth. editiones, à Sebast. Münstero, Joh. Tilio, Quinquarboreo ac Mercero adornatas, provocet. Illa enim exemplaria nec hominis hebræi, nec Matthæi esse, ex barbarismis & solæcismis in iisdem frequentibus probat in Critic. sacr. cap. 3. sect. 2. q. 2. B. August. Pfeiff. Quod in specie ad Joh. Tilii Episcopi duobus ab hinc seculis Briocensis editionem Lutetiæ vulgatam attinet, illam subinde ad versionem potius vulgatam latinam, quam textum græcum procuratam, exemplis luculentis probavit E. *Βεγινώνας* & Wagenf. Sot. p. 176. & 592. coll. p. 1122. Cæterum Parisiis à Joh. Benenato codicem Evangelii Divi Lucae hebræum excusum esse, B. Saub. posth. p. 207. auctor est, ex quo nonnisi oppidò elumbe quis necteret argumentum, pro Evangelio Lucae Hebraicè primitus exarato, quod nemo, quantum scimus, publicè hætenus asserere ausus est, privatam enim imbecillemque paucorum, quam memorat Füllerus Misc. l. 4. c. 1. conjecturam hic parum attendimus. Syriacum autem exemplar, prout nunc extat, versionem potius esse ex græco traductam, quam textum primigenium, ad cuius filum græca sint conformata, apud omnes est in confesso. Quum tamen (3.) divina providentia hoc nunquam fuisset passa, ut pretiosus adeò thesaurus, quem non frustra conscribi fecerat, interiret & posteritati prorsus eriperetur. Quis enim dixerit, librum aliquem à DEO canoni Ecclesiæ consecratum, ita potuisse evanescere, ut ab eadem legi consulique amplius non posset. Nazaræorum Ebionitarumque, quod aliqui fortassè huc referrent, multis modis depravatam interpolatumque esse constat. Conferri hanc in rem poterit laudatus sæpius Majus contra Simonium c. 7. 8. atque 9. integro. Denique (4) non apparet, quum à plantatæ jam Ecclesiæ memoriâ, in omnibus Ecclesiasticis monumentis, neutrius exempla, vel publicâ, vel græci alicujus Viri privatâ fide spectata reperti sint, quâ ratione totius Ecclesiæ,

clesiæ, Patrumque tunc temporis viventium augustissimorum, in rei pretiosissimæ thesauro conservando, negligentia excusari possit aut debeat. Sed filum hic abrumpimus, & B. L. ad Flacii præfat. Glossæ præfixam, cujus argumenta Majus l. c. c. 5. contra Simonii objectiones exceptionesque vindicavit solidè, & Erasmi Schmidii præf. ad Matth. aliosque plures in vulgus notos, qui pluribus hoc executi sunt, brevitatis studio remissum volumus.

§. IV. Licet igitur non admittamus, vel Christum Apostolosque in vulgari vitâ, lingvâ isthâc Syriacâ usos, vel in eâdem ullum N. T. Librum canonicum, Spiritus S. instinctu exaratum fuisse, nulli tamen dubitamus, quin hujus lingvæ usum in explanandis vocibus phrasibusque N. T. Chaldaicis tueamur. Sunt enim hæ lingvæ adeo inter se affines, ut à Viris in hac palæstra exercitatissimis, Lud. de Dieu, præf. Gramm. LL. OO. Brian. Walton, Proleg. 13. §. 2. 3. & 4. &c. pro unâ eâdemq; habeantur, cui quidem sententiæ Mayer. Phil. p. 2. per integrum caput primum pluribus contradicit. Hoc certum & extra dubiam controversiæ aleam positum est, siue Chaldaica & Syriaca unius lingvæ diversæ sint dialecti, siue lingvæ affines, quæ tantum sono clariori horridiorique, vocabulis perpaucis eorundemque significatione in utraque diversa, nec non formatione aliquantum discrepent; quod una ex altera egregiè nonnunquam explicari illustrarique possit, ac proinde ex lingvâ Syriacâ voces Chaldaicas lucem quandoque mirificam expectare, nemo facilè inficias ibit. Idque per aliquot exempla uberius declarare conabimur, omnia enim, quibus Syrus Interpres lucem fœneratur, percurrere nunc non licebit. Itaque unum alterumque paucis nunc speciminis loco attigisse, contenti erimus, in reliquis B. L. consulere hic poterit Pfeiff. Exotica N. T. Dubiis Vexatis subjuncta, aliosque.

§. V. De phrasibus styloque N. T. difficillima inter eruditos movetur quæstio; sint ne eidem Hebraismi, Chal-

daismi ac Syriaismi intermixti, nec ne? De qua in utramque partem prostant scripta eruditissima. Heinsii ad Nonnum Exercitationes & præf. in Exercit. Sacras N. T. & huic opposita, Salmasii Commentarius de Lingva Hellenistica, Funus & Ossilegium Lingv. Hellenistic. Joh. Croji Observ. in N. T. c. 36. Matth. Cotteni Exercit. de Hellenistis & Lingvâ Hellenisticâ. Erasmi Schmid. Annot. in N. T. Eriici Ostermanni Dissp. bene multæ. Seb. Pfochenii Diatribe de Lingvæ Græcæ N. T. Puritate, Stolbergii & Bœbelii Dissertationes. Quos refutare aggressi sunt Wyssius in Dialectologia Sacra, Gatackerus de Stylo N. T. Traët. & Vorstius Philol. Sacra, Olearii Dissert. de Stylo N. T. itemq; Bœclerus. Nos quanquam adeo frequentes non videamus Hebraismos & Chaldaosyriaismos, quam jactantur à multis, præcipuè cum aliquot locorum centuriis larvam hebraismi detraxerit jam pridem Beza, Erasmi Schmid. atque Pfochenius, omnes tamen omnino etiam ibi, ubi Apostoli & Evangelistæ aliena non solum verba transferunt, sed & ex suo sensu loquuntur, hebraismos negare vix sustinebimus. Namque hujus exemplum manifestius Matth. 12. 40. superesse persuasi sumus, quàm quod ullâ veritatis specie negari possit. Ibi enim quando scribit Evangelista: Salvatorem Judæis signum quærentibus respondisse: *Generatio prava & adultera signum quarit, & signum non dabitur illi, nisi signum Jonæ Prophætæ; Quemadmodum enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit Filius hominis in corde terræ, τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας, tribus diebus & tribus noctibus.* Difficultatem ex hoc loco cum Matth. 16. 21. Luc. 9. 22. c. 24. 21. & 13. itemque Passionis historiâ collato obortam, nemo, quod sciam, rectius enodavit, quam B. Saub. Palæstr. p. 209. & 217. seqq. atque Ligthf. Hor. Hebr. in hunc locum, qui ex Talm. Hieros. Massech. Schabbath. cap. 9. item fol. 12. col. 1. Talm. Babyl. Mass. Avoda Sara fol. 75. col. 1. annotarunt, apud Judæos consuetum fuisse, ut totum *νύχθ' ἡμέραν* vocab. *עונה* designaretur, ita quidem ut illud non, prout aliàs à nocte, sed

sed à die incipientes, quamvis ejus partem voce in vulgus notâ עונה significarent, quam Evangelista, quia aliter per lingvæ genium non poterat, expressit *per noctem diemque*; Quam conciliandi rationem omnibus, quas hæcenus nobis videre contigit, præferendam existimamus, quia omnium optimè declarat, quomodo salvâ veritate Christus triduo & trinoctio in corde terræ permanferit. Cui alioquin satisfacere non videtur communiter recepta sententia, de synecdochica vocis acceptione, multo minus singularis Trilleri, in libello non ita pridem germanicè emisso, cui tit. *Untersuchung etlicher Dertter N. T.* p. 196. edit. in 8. qui dies noctesq; Judæorum atq; antipodum unâ computando, difficultatem omnem putat superatam. Cum constans non modo loquendi ratio, sed ipsa etiam temporum illorum ætas obstare videatur, quâ de antipodibus quicquam constituisse probandum erat. Quoniam tamen, ut supra dictum, rariores sunt ejusmodi phrasæ ac constructiones, quibus Syriaca lingua lucem aliquam posset affundere, de iis nihil peculiare notabimus.

§. VI. Primus igitur locus, quem perlustrabimus, esto Matth. 27. v. 46. Ἡλὶ Ἡλὶ λαμὰ σαβαχθανὶ, quæ verba ex Psalm. 22. desumta esse, in aprico est. Ubi Septuaginta Interpretes, & hos secutus vulgatus latinus, *πέρες μοι* aut *respice ad me* inferentes, quosdam in eam deduxerunt sententiam, ut statuerent codice non punctato illos usos, pro altero, quod hodie in Psalm. cit. habetur יְהוָה legisse יְהוָה, quam concludendi rationem me non assequi ingenuè profiteor. Videtur enim pari ratione, adeoque pari vi ac valore inferri posse, Interpretes istos nequidem habuisse biblia iisdem constantia literis ac vocibus, quæ nobis hodie sunt in usu. Abierunt quippe Septuaginta Interpretes isti (ut vulgò audiunt) à textus primigenii veritate, ubi non à punctorum vocalium defectu, sed à consonarum diversitate, errorem oriri necesse fuit. Exemplo poterit esse notabilis illa differentia, quæ Gen. 5. inter textum hebræum &

& LXX. invenitur, in assignanda Patriarcharum ætate. Nam Adamus juxta Hebræos Sethum genuit anno ætatis 130, qui vixit exinde annos 800, mortuus tandem anno ætatis 930. Ast juxta LXX, Sethum genuit Adam anno ætatis 230, & vixit exinde annos 700, mortuus anno ætatis 930. Eandem diversitatem deprehendere licet in Chronologia Sethi, Enosch, Kainan, Mahalalel, Jared, Henoch, Methusalem, Lamech, Noah, atque Schem. Psalm. 40. 7. pro hebr. כָּרִית לִי aurcs perforasti mihi, ponunt illi: σῶμα κατετίσω μοι corpus verò mihi adaptasti; pariter Gen. 49. 22. pro hebr. צַעֲרָה progrediebatur, legunt ר in ר mutato, צַעֲרָה adolescentior, Ezech. 34. 16. pro שמיר disperdam, eodem errore ipsi & vulgatus cum illis, habent שמור custodiam, Jerem. 5. 6. pro hebr. זֶעֶב עַרְבוֹת lupus desertorum, juxta Pfeiff. D.V. h.l. aut lupus vesperarum seu vespertinus juxta D. Maj. H. A. p. 807. ff. ponunt Septuag. Interpr. ר & ר denuò confundentes non tantùm, sed unam insuper vocem in duas disrumpentes: λύκα ἕως τῶν οἰκιῶν lupus usque ad domus, ὧλόθρευσεν αὐτὰς vastabit eos. Superfedeo Hab. 1. 4. hic commemorare, ubi pro hebræorum בְּנוֹי inter gentes, multis videntur legisse בְּנֵי בְנוֹי contemtores, aliaque infinita ubivis obvia. De illo enim loco haud contemnenda, lingvæ Arabicæ ope, in medium protulit immortale Anglorum decus Edward. Pocock. Not. Misc. ad Portam Mosis p. 30. ff. quæ pro excusandis tam LXX. Interpretibus, quàm conciliando Act. 13. v. 41. videntur facere insigniter, ut neutiquam cum Knatchbull. Animadv. h. l. Masorethis errorem, quasi pro ר apposuerint ו, impingere sit necessum. Reliqua alium sibi vindicant locum, neque enim in animum induximus, difficilem hanc controversiam hic pertractare ex professo, sed uno tantum alteroque manifestiori exemplo argumenti supra allati imbecillitatem commonstrare. Cæterum si id nobis negotii datum putaremus, alias additamenti hujus, similiumq; mutationum item, & reliquarũ, si quæ sunt, diversitatum aliarum, causas possemus afferre, si videl. per institutum in his indagandis, nobis liceret esse prolixioribus.

§. VII. Utcunque autem se res habeat circa LXX. & vulgatam latinam versionem, nobis de lingua, quâ Salvator in flebili hac exclamatione usus fuerit, disquisituris, ea obesse non poterunt. Sunt verò hic mira sententiarum divortia, aliis pro Chaldaico, pro Syriaco aliis, aliisque pro hebraico idiomate decertantibus acriter. Nec de lana caprina hanc fore disquisitionem existimamus, cum Judæi interque illos, quidam R. Isaac b. Abrah. in Libro contra N. T. f. 15. 16. apud Müllerum in Judaismo p. 1296. ex Matthæo cum Marco collato, Apostolorum seu Evangelistarum, in hebraicis inscitiam arguere sustineat. Chaldaicè Christum hæc allegasse ex Targum. seu versione chaldaicâ, asserit Chamier Panstr. Cathol. T. 1. L. II. c. 7. n. 13. p. 197. verbis sequentibus: *Tum temporis (Christi videlicet) exstabat jam paraphrasis Jonathæ, quæ populo vulgarem redderet Scripturæ textum, adeò accedens ad linguam Syriacam, ut unam eandemque Grammaticam docti confecerint, sicut apud Græcos idiomata seu dialecti unâ eademque opera docentur, unde desumptum Marc. 15. Eloi Eloi lamma sebachani, nisi quod pro מלך משיח Chaldaico, conservatum est מלך hebraicum, ut sciamus, & citatam esse Scripturam à Christo, accommodatè ad usum vulgarem.* Aberrat quidem in eo, quod Targum in Psalmos extans adscribit Jonathæ, quem Auctorem hujus Targum non esse, tam stylus, quàm res ipsa loquitur, ut fidem Galatino de A. C. V. L. I. c. 3. l. 3. c. 5. & l. 10. c. 4. id absque idoneis antiquiorum testimoniis perhibenti, facile non adhibeamus. Constat enim dubioque prorsus omni caret, quam sublestæ hic ex Judæo Christianorum profelytus sit fidei, sicubi ducem suum Porchetum, de victoriâ adversus Judæos potius, quam Raymundum deferit. Vulgo istud Targum Josepho Lusco adscribitur, de quo quando vixerit, discrepantes sunt auctorum sententiæ, aliis illum prorsus incertum statuentibus. Alioquin eandem cum Chamiero hic fovent sententiam, de adhibitâ à Christo in cruce pendente, Chaldaicâ lingvâ, B. Schickard, Bechinnath. Happerusch, Disp. I.

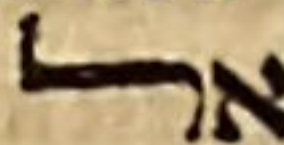
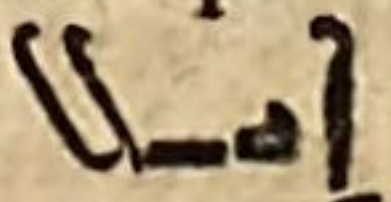
Hotting. Thes. Phil. l. 1. c. 3. p. 255. atque Leusd. Phil. Hebr. mixto. Quorum sententiæ lubentes subscriberemus, nisi Evangelista Marcus indice quasi digito idioma, quod Christus adhibuit, ostensurus, pro Hebræis Chaldæisque communi אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים substitueret hebræis proprium, אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי E'לֹהִי E'לֹהִי, quod neutiquam pro Chaldæo poterit venditari, nam chaldaicè אֱלֹהֵי אֱלֹהֵי E'לֹהִי E'לֹהִי dicendum scribendumque fuisset. Nec dubium movebit quispiam ex Eliæ ad R. Mosi Kimchi שְׁבִילֵי הָרֵעָה verbis, qui l. 1. port. 4. c. 7. p. 88. edit. L'Emp. Hispanos aliosque, ut vocat, barbaros in pronunciando eundem τῶ (τ) ac (-) sonum tribuentes, veram ac genuinam proferendæ hujus vocalis rationem non callere existimat, quippe quæ sonum teneat inter patach & cholem medium; Hæc namque legendi ratio, quam Germani Poloniq; Judæi hodiernum sequuntur, plaustro argumentorum à Venerab. Præceptore nostro Danzio, Gramm. hebr. p. 45. ff. est explosa, quæ huc transscribere nil attinet. Quod verò scribunt nonnulli, dici etiam potuisse E'לֹהִי, id in prima grammatices rudimenta peccatum esse, omnibus, hebraica levi brachio tractantibus, notum perspectumque est. Multò minus Syriaca illa dixeris cum Mayero, qui Phil. p. 2. c. 2. theor. r. p. 80. scribere non veretur: *Quis nisi Carneades dubitare ausit, E'לֹהִי esse Syrum אֱלֹהֵי, quod & Syrus Paraphrastes hoc loco adhibet, nam istis אֱלֹהֵי Deum significat, אֱלֹהֵי Deum meum.* In quibus vice plus simplici à janua aberrasse videtur; primò enim non E'לֹהִי dici scribive græcè debuisset, sed α'λῶι, quoniam Syri, ut constat, non אֱלֹהֵי sed אֱלֹהֵי legunt, nec enim ipsi scheva sub א tolerant, sed mutant nisi in verbo aut nomine origine græco fuerit, communissimè & ordinariè in א, quam pronunciationem ipsi quoque Syri, interque hos nominatim Georg. Amira, Lud. de Dieu præf. Apoc. teste, approbant. Deinceps neque α'λῶι sed α'λῶ ex supra com-

commonstratis legendum fuisset. Ipse igitur Mayerus viderit, quam solidè hinc convellat, Viri cujusdam, ut loqui amat, doctissimi (Dan. scil. Schwenter) assertum: *Zekopho Syrorum in N. T. à Spiritu S. semper per A expressum esse, non autem per O, excepto unico loco aut vocabulo* *ⲕⲟⲗⲟⲩⲁ* Matth. 27. 33. Cum itaque certum sit, priora hujus sententiæ verba, Christum in eâ protulisse lingvâ, quâ per Davidem primum fuerant consignata, ratio nulla apparet, ecurr ultimum itidem non hebraicè potius quàm chaldaicè fuisset elocutus. Insuper *ⲗⲁⲙⲙⲁ* prout apud Marcum l. c. occurrit, hebraicum esse largiuntur plerique omnes, chaldaicè enim sonat *ⲙⲙⲗ* sine Dagesch forti, de quo infra dicemus pluribus. Denique accedit, quod nequidem in Targum Psalm. 22. occurrat illud *ⲙⲙⲗ*, sed potius *ⲙⲙⲗⲓ*, nullâ igitur ratione Salvator verba ex Chaldaica hujus loci Paraphrasi desumpsisse, dici potest. Cum Drusio Parall. sacr. in h. l. atque Leusden. l. c. ad Paraphrasin non amplius extantem provocare, minus tutum videtur, *quis enim*, ait B. Pfeiff. Crit. Sacr. c. 8. sect. 2. qu. 2. p. m. 234. *certiores nos faciet, quod cum Salvatoris allegationibus consenserit.* Imo quis probabit solidè, unquam aliud Targum in Psalmos vulgo receptum extitisse, quàm hodiernum, hæc quoad non fuerint probata, frustra scribit Drusius loco jam dicto: *Non abs re arbitramur, pleraque testimonia V. T. citata esse ex translatione Chaldaicâ eâ, quâ tunc vulgo utebantur, quæ si jam extaret, haud dubiè nos juvaret in his locis conciliandis, dirimendâque pugnâ, sicubi disfidere videantur.*

§. VIII. Syriacè Salvatorem nostrum hæc elocutum fuisse, inquit ad loc. Matth. Lighthf. H. H. p. 494. seq. scribens: *Christum Syriacâ dialecto hic usum, satis arguit vox* *ⲙⲁⲃⲁⲭⲁⲛⲓ*; Dubium, referrine huc debeat Hacksp. not. phil. ad Ps. 22. *Jacobus Martini*, inquit, *L. de 3. Elobim vult, Christum in cruce verba hebraicè protulisse, sed minus rectè sentit. Verba enim quæ protulit tunc Christus, Syriaca vel Chaldaica erant; dubitanter enim loquitur, perinde ut Münsterus h. l.*

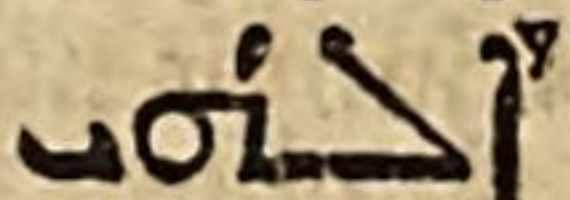
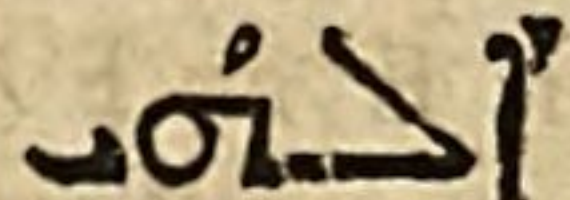

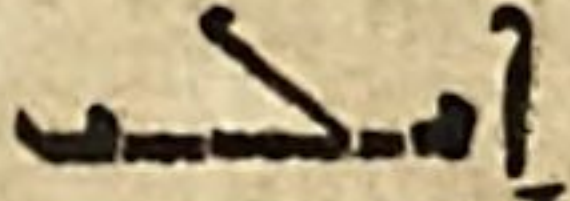
quī ait: *Ut Christus apud vulgares homines, in omnibus lingvâ vulgari est usus, h. e. Chaldaicâ seu Syriacâ, ita quoque in cruce lingvâ illâ hanc querelam expressit.* Potius provocabimus ad Drusium, qui in not. ad Parall. sacr. ad voc. Sebaēt. inquit: *Syriacè Christus locutus est, non igitur mirum, si usus est verbo ejus lingvâ.* Enim verò hanc sententiam vel ipse vocum sonus formaque externa profligare videtur; Licet non sustineamus cum quibusdam audacter affirmare, vocem   Syris prorsus esse inusitatam (ut Grotius suâ in h. l. crisi supersedere potuisset, quando apud Syrum transpositionem per errorem pro factam, frustra temereque statuit) quippe quæ occurrit Jesa. 14. 13. & Gen. 35. 10. & fortè etiam alibi. Patet tamen nihilominus, Evangelistæ non *ēlā ēlā*, sed *ēl ēl* scribendum fuisse, quandoquidem analogia docet, nullam literam quiescentem absque vocali subscriptâ posse moveri, unde Lighthf. l. c. verbis antea allatis immediatè subjicit: *At vox Eli Eli parum Syrisat.* Nec adstantes in eam devenissent opinionem, ac si Christus in subsidium vocaret Eliam, moribundis ex ipsorum hypothese subvenientem, & arcana revelantem. Reliqua etiam non magis cum Syrorum vocibus conveniunt, ceu utrasque conferenti obscurum esse non potest.

§. IX. Erasmus igitur atque Beza in h. l. statuunt, Christum verba prout Psalm. 22. extant, adhibuisse invariata. Illius verba sunt: *Probabile est Christum verba Psalmi pronuniasse, ut ab ipso Psalmographo scripta sunt.* Hic verò notat: *Ego Christum omninò arbitror, ipsas Davidis voces hebreas usurpasse, & sic totum hunc locum scribendum esse, id quod etiam apparet ex manifestiore paranomasia Eli & Elie.* Atque huic sententiæ & nos adstipulamur, existimantes, sic omnibus difficultatibus rectissimè obviam iri posse, si dicamus, Christum de cruce pendentem, mortique vicinum, more Judæorum precantium, verba usurpasse Psalm. 22. merè hebraica

braica, id quod apud Matthæum duæ, apud Marcum vero tres priores voces, manifestò innuunt. His admissis patet, quâ ratione adstantium nonnulli collegerint, Eliam ab optimo Salvatore nostro fuisse invocatum, sive id ex ignorantia Hebraismi, sive, quod magis fit probabile, per sarcasum & lusum factum dixeris. Evangelista retinet priora Christi formalia verba, ut occasionem affectæ Christo à Judæis sententiæ lectori subministraret, ad quam quia posteriora non adeò facere videbantur, substituit in locum illorum Chaldaica, iisdem tunc magis nota; non quasi Christus ea sic permiscuerit, sed ut Judæorum consuleret inscitia. Eâdem propemodum ratione, quâ Syrus pro usi-

tationi suo   vel

adhibuit minus usitatum , reliquis cum magis vulgaribus commutatis. Ita enim videmus, Christum in his terris agentem, se conformasse Judæorum placitis, verbo divino non adversantibus, qui cum mallent preces in lingvâ hebræâ, etsi non intellectâ, fundere, quàm in ullâ aliâ, & dicta inprimis Scripturæ eodem, quo tradita erant, idiomate proferre amabant, ita ut, postquam lingua hebræa inter ipsos jam pridem desierat esse vernacula, nihilominus κατὰ πᾶν σαββατον Mosis legem curarent prælegi lingvâ hebraicâ, subjunctâ post quemvis versum interpretatione chaldaicâ. Unde ille scribendi ritus animadvertitur in antiquis Codicibus MSC, in quibus versui hebraico finito, continuâ serie subnectitur paraphrasis chaldaica. Sed pluribus de hoc verbis non est opus, posteaquam nec chaldaicè nec syriacè hæc protulisse Christum supra probatum fuit; nihil proinde amplius restabat, quam ut hebraicè id factum dicas. Reliquum est, ut de posterioribus λαμὰ & σαββαθῶνί pauca subjiciamus, ea-que, quæ scrupulum injicere posse videbantur, removeamus. Λαμὰ, quod Matthæus scribit, dubio quidem omni

caret, si observes, scheva antiquis nullum certum fixum-
 que sonum habuisse, sed modo vocalis subsequenter, (et-
 iam si non erat ante gutturalem, quod tradit Mos. Kimchi
 שְׁבִילֵי הָרֶעַת l. i. port. 4. c. 5. p. 82. edit. L'Emp.) modo an-
 tecedentis sonum induisse, sequentia edocent exempla
 כְּנָעַן *Canaan*, צְבִיּוֹת Rom. 9. 29. Σαββαῶθ, סְדוֹם *Sodoma*,
 & Hieronym. in Prologo Galeato de Regum libris verba fa-
 ciens scribit: *Quartus Malachim i. e. Regum: meliusque multò*
est Malachim i. e. Regum, quàm Malachot i. e. regnorum dicere.
 Atque sic pro Chaldaico מְלָךְ Evangelista haud quaquam
 vitiosè posuit λαμᾶ. Marcus verò, quemadmodum est
 epitomator & explicator subinde Matthæi, ita prioribus
 duobus vocabulis hebr. עֲלֹוֹי E'לֹוֹי jungit nunc tertium
 λαμᾶ, ex ipso Psalm. 22. petatum, illudque scribit per M
 duplicatum, cum in Ps. cit. non nisi per simplex exaratum
 inveniatur, quia pro ultimo hebr. עֲזַבְתָּנִי substituit, æque
 ac Matthæus, Chald. שְׁבַקְתָּנִי. Teste enim Abendana a-
 pud R. Sal. b. Mel. ad 2. Sam. 2. 22. fol. 67. col. 2. lin. 37. ff.
 כָּל לְמָה שֶׁאַחֲרָיו אַחֲרֵי מְאוֹתָיו אֵהָע הוּא רַבָּה
 וּמְלָרַע וּבָאוּ חֲמִשָּׁה בְּרִגְשׁ וּמִלְעִיל וְזֶה אֶחָד מֵהֵם
 h. e. לְמָה, post quod sequitur una ex literis אֵהָע, semper est
 absque dagesch in מ, tonumque habet in ultimâ, quinque locis ex-
 ceptis, ex quibus hic noster. 2. Sam. 2. 22. In Psalmo proinde citato,
 quemadmodum ex dictis potest intelligi, quia post vocem
 לְמָה sequebatur verbum עֲזַבְתָּנִי à gutturali ע incipiens,
 non imprimebatur τῶ מ dagesch, in cujus locum cum Mar-
 cus substituit Chaldaicum σαβαχθανί, cujus litera initialis
 ex gutturalibus dictis non erat, rectissimè comparet dagesch
 expressum. Et sic ex hac Marci allegatione nondum appa-
 ret, uti volebat Mayer. Phil. 1. 2. c. 2. theor. i. p. 88. *Apostolo-
 rum tempore istam punctorum subtilitatem non observatam fuisse,*
ut in hodiernis nostris codicibus observari videmus. Ultimum
 σαβαχθανί non esse Syriacum, ex hætenus traditis ul-
 teriori probatione non eget, Syriacè enim sonaret.

ⲙⲁⲗⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛⲁⲛ. Nec hebraicum dixerit qui vel duas lineas hebraicas legere didicit Chaldaicum itaque est, unius organi literis inter se permutatis, quod lingvis orientalibus frequentissimum esse, nemo est qui inficias eat; confer fis, quæ ad os atheis obthurandum, de hac voce monuit Famigeratiss. Danzius Gram. Hebr. p. 13. Atque in hujus vocis significatione eruendâ opem suam egregiam confert Syrus, qui eâ in sensu *deferendi* juxta cum Chaldæo utitur frequentissimè, ut Matth. 13. 36. c. 5. 32. Dan. 4. 23. c. 2. 44. Adeoque impertinens est Bellarm. L. 2. c. 6. de V. D. fol. 35. crisis, qui sic scribit: *Quod in græco & latino habemus sebaſtani non hbaſabtanī, ut esse debuit, factum est, ut facilius pronunciaretur, quemadmodum dicere solemus Isaiam, Ezechiam, Hieremiam, Assuerum, & alia hujusmodi pro Jesajahu, Firmejahu, Chizkijahu, Ahasveros, & aliis hebraicis durissimis vocibus; quem hoc nomine, pluribus refutatum lege apud Mayer. l. sæpius c. p. 84.*

§. X. Non possumus tamen probare audacem Bezæ censuram, qui l. c. existimat, ita hæc verba scribenda fuisse, prout ea Salvator sit prolocutus. Quasi verò nostrum sit, Spiritui S. per homines Θεοπνεύστis loquenti modum præscribere, quibus verbis, quâve ratione illud agere debeat, & non potius in ejus arbitrio situm, unam eandemque sententiam aliis iisque vel clarioribus, vel magis emphaticis vocabulis exprimere, quam ea fuerunt, quæ primi sententiæ Auctores usurparant. Sufficit, eandem à Matthæo pariter ac Marco Spiritus S. ductu traditam nobis esse mentem ac sententiam, verbis illis, quæ Christus adhibuit, synonymis. §. enim præcedente assatim exemplorum adduximus, quibus dilucidè, & quod dici solet, ad oculum ostenderemus, Chaldæo-Syr. ܡܬܬܝܐ idem prorsus significare, quod hebr. מַתְתִּי. Si quis in jam dictis nolit acquiescere, eaque πῶς καὶ λαὲς Θεοπνευστία refragari morosius contendat, eum ad Marcum ablegabimus, substituentem pro Matthæi Ἡλὶ Ἡλὶ suum Ἐλῶι Ἐλῶι, itemque

que pro λαμὰ suum λαμμά , & respondeat tunc, utrum
 Marcus perinde ut Matthæus, ductu & impulsu Spiritus S.
 Evangelium suum concinnarit, nec ne ? certè Christianus
 hoc non inficiabitur. Ex hoc igitur loco facilè constabit,
 liberum esse Divino Spiritui, rem eandem, ordine verbisque
 mutatis, sensu tamen manente eodem, enunciare. Sege-
 tem harum discrepantiarum uberrimam ex V. T. libris da-
 bunt Regg. atque Chron. itemque Samuel. libri, & Psalmi
 inter se collati, ex quibus aliquot producere licebit 1. Reg.
 22. 2. ff. coll. cum 2. Paral. 18. 2. ff. item 2. Sam. 22. quem lo-
 cum à Ps. 18. plusquam nonagesies discrepare, juxta classes
 suas notavit celeb. Tubing. Philologus, felicissimus ille,
 nominum priorum indagator, Matth. Hillerus, in suo
 Arcano Keri & Ketif l. i. c. i. p. 14. ff. Quin ex ipsis Judæis
 diligentissimus & accuratissimus cohærentiæ Scripturarum
 indagator, Døn Isaac Abarb. in Prophetas priores fol. 175.
 col. 1. lin. 16. fin. scribit :

ואניחפשתי בשירה בשני
 המקומות ומצאתי בה שבעים וערבעה חלופים

*Ego diligenter scrutatus sum canticum hoc in duobus locis de-
 scriptum, & deprehendi in eo 74. discrepantias. Aliquot etiam
 inter Psalm. 19. & 105. cum 1. Paral. 17. collatum monstrat
 idem ibid. lin. 12. Atque in varietatum illarum causas pro-
 lixè inquirat, easque ex scopo, quem David sibi utrobique
 præfixerat, diverso, l. c. lin. penult. laborat dare expeditas.
 Manet itaque etiamnùm utriusque Evangelii Θεοπνευσία
 inconcussa, & fides græcorum codicum illæsa atque inte-
 merata, nec quicquam corruptionis in illis statuitur, quia
 prout primùm ab Auêctore profecti legerunt σαβαχθανί, ita
 etiamnùm illud tenent invariaturum.*

§. XI. At satis diu circa primum locum hæsimus,
 pedem nunc promoveamus ad alium, quem exhibet no-
 bis Paulus 1. Corinth. 16. 22. dum ei qui Christum non
 diligit, anathema denunciat sequentem in modum : εἰ
 τις ὁ φιλεῖ τὸν κύριον ἰησοῦν χριστὸν ἥτω ἀνάθεμα μαρὰν ἀθά.

Quæ

Quæ postremæ voces cum partim in hebræa, partim in græca lingua significatum non obtineant convenientem, Interpretibus ansam præbuere, ut mirum in modum in his explicandis dissiderent ab invicem. Balduin. comm. in h. l. p. m. 556. inquit: Μαργαρίτα Chaldaïs est maramatha, quod idem est ac hebraum cberem execratio ac condemnatio. Quamquam verò vox מרת proprie sit Chaldaica, atque ex eadem lingvâ commodè satis explicetur, non obstante quod in ipsâ quoque lingvâ hebræâ ejusdem aliquis sit usus; nulla tamen vox apud Chaldæos occurrit, quæ scribatur מרם: & si occurreret, parum profectò ad præsens esset factura, quia Divus Apostolus non μαργμ per μ, sed μαργν per ν, exaravit. Sed de eo, an cum hebr. מרת quoad sensum conveniat? videri possunt Pfeiff. Antiq. hebr. Specim. Dec. 3. pos. 2. p. 61. ff. & Lightf. H. H. h. l. Eodem censu habenda est B. Sal. Gesneri sententia, quam in Psalm. 12. ita exponit ipse: Videtur Syriacum μαργμ, præpositâ literâ heemanthi, ab Aram descendere, qui erat filius Sem, à quo Aramia sive potius Armenia, quæ postea vocata est Syria, ut apparet Gen. 10. 22. ut Syri ad generis sui auctorem respicientes, Deum & Dominum nominarint μαργμ, sicut idolum Maram, quod Arami fuit, suo adhuc tempore extitisse in Phœnicia, testatur Hieronymus. Quæ derivatio magis contorta est, quam præcedens; siquidem non facile liquet, quâ ratione vox μαργν ab Aram, præpositâ literâ heemanthicâ, queat derivari, ut ejus significatio sit maneatque Dominus, quod ex Hieronym. Theophyl. &c. asseruerat. Alii cum B. Luthero in glossa marginali adjiciente, Der sey verbannt zum Tode / hunc locum exponunt, quasi legatur מרת מרת maledictus mortis seu ad mortem, cui sententiæ adeò est addictus Rauppius, ut in Lexico suo ad hanc vocem, in N. T. codd. ita legendum ac corrigendum esse existimet. Frustra verò ad violentam adeò nodi non Gordii dissecationem, gladio Alexandrino perficiendam, confugit, si solutio ejus dari potest magis plana ac expedita, quam mox afferemus. Tolerabilior est quorundam explicatio, qui eam ex מרת & מרת maledictus Tu, confla-

tam statuunt, quasi Paulus ad anathematizandum conversus, his verbis eundem allocutus fuisset; Quamvis & illa cum præsentī N. T. lectione vix ac ne vix quidem queat conciliari. B. quidem Lutherum hanc vocem secundum significationem suam propriam non transtulisse, mirum haud est, quia Lutheri tempore Syrus N. T. codex in Germania nondum extitit excusus, quippe qui integro fermè decennio post obitum ejus, luci publicæ sumtibus Regiis expositus fuit. Nec dubium, quin Lutherus noster, si copia hujus codicis ipsi fuisset data, non tantum hunc locum, sed & alia obscuriora, lingvæ Syriacæ beneficio, egregiè illustrasset. Propius ad rem accedere videtur B. Hieronymus, qui in Epist. 137. ad Marcellam f. 325. de hoc loco scribit: *Maranatha magis Syrum est quam hebraum, tametsi ex confinio utrarumque lingvarum, aliquid hebraum sonet, & interpretetur, Dominus noster venit: ut sit sensus, si quis non amat Dominum Jesum Christum, anathema sit; & illo completo deinceps inferatur: Dominus noster venit. Quod superfluum sit, odiis pertinacibus adversus eum velle contendere, quem venisse jam constat.* Syrus ad indubitatam vocum significationem deducit, quan-

do reddidit: ܡܪܢܬܐ ܕܢܝܫܐ ܕܡܪܝܢܐ
fit anathema Dominus noster venit, five, ut Cornel. à Lap. h. l. p. 313. in optativo verti mavult: *Dominus noster veniat*, vel quemadmodum Armenus cit. Pfeiff. in Exot. reddidit: *adveniente Domino*. Est enim vox Syriaca ܡܪܢܬܐ alioquin absque suffixo ܡܪܢܐ perinde ut verbum ܡܪܢܬܐ in pluribus N. T. paginis obvia, à quibus licet quoad sonum discrepent vocabula in græco textu expressa, quippe quarum formam chaldaicam esse, agnoscit etiam Vatablus in h. l. nihilo fecius tamen in eruendo eorundem significatu, facem lectori præfert, nec de formâ eum, sit modo lingvæ Syriacæ non planè rudis, dubitantem dimittit. Nam si cui cognitum est atque perspectum, quod Syri pro Chald. (ܡܪܢܐ) suum

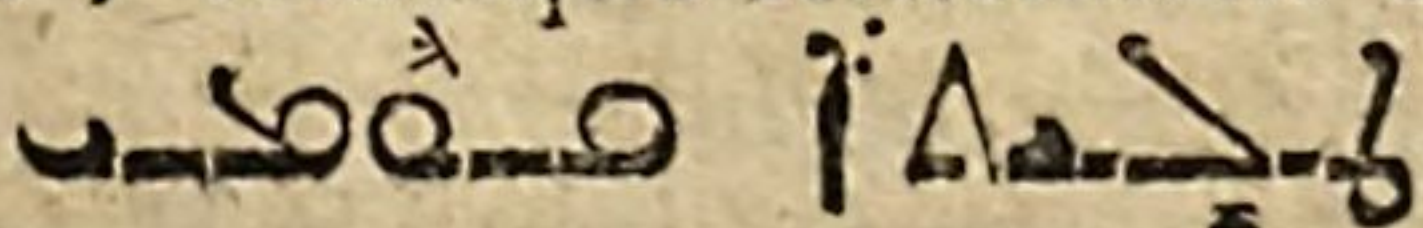
suum Skopho adhibeant, ceu vel solum particip. præsens. conj. peal, ut alia exempla omittam, docet, ex ܡܠܟܐ ܕܡܪܝܢܐ confestim producet *μαργὰν ἐθαί*. Si insuper norit, quod Syri pro Schevâ sub ܫ in verbis nominibusque origine græcis, adhibeant communissimè suum Rvozo, facilè perspicit chaldaicè illud in (ܫ) fuisse mutandum, juxta venerab. nostri Danzii Aditum Syriæ Reclus. §. 20. 2. coll. Inst. Hebræo-Chald. §. 25. l. i. quâ ratione habebit voces formâ communissimâ præditas, significationem exhibentes aptissimam, ut non possit non mirari varios variorum in re tam plana errores.

§. XII. Alius iterum locus est Marc. 5. 41. ubi Christus ad defunctam Jairi filiam inquit: *Ταλιθα κέμι*. Verborum explicationem ipse Evangelista subjungit tam claram, ut de istorum sensu dubitare, sit in meridiana luce cœcutire. Attamen Interpretes lingvæ Chaldæo-Syriacæ minus periti, circa utramque aberrarunt. Operæ igitur pretium nos facturos credimus, si de utrâque paucis egerimus. Hieronymus quippe Zegero teste locum hunc ex Act. 9. vers. 36. corrigendum, & pro Talitha Tabitha (in hodiernis tamen Hieron. editionibus constanter legitur Talitha) scribendum esse duxit, quod est nomen proprium Joppensis fœmellæ, *damam* vel *capream* significans, quodque non scribendum est Thabia, ut censet Joh. Reuchlin. five, ut auctore & fvasore familiari suo Hermolao Barbaro, græcâ voce synonymâ se appellavit, Capnio. Multò minus huc quadrat illa quorundam expositio apud B. Pfeiff. D. V. h. l. qui ex radice ܡܪܝܢܐ intueri ܡܪܝܢܐ legendum divinarunt, ac per *respice* seu *tolle oculos* sunt interpretati. Omnia è diametro expositioni ab Evangelista adjectæ repugnantia. Namque hic loci Evangelista vocem *Ταλιθα* non reddit *capream* ut Act. 9. sed *κορδαίον puellam*. Quod fortè animadvertit ipse Hieronymus, quare tam in lib. de Nominibus Hebraicis f. 441. (si modo auctor est hujusce)

ubi

ubi scriptum Talitha kumi; noli dubitare quia hæc scriptura vera sit. Idque egregiè confirmare videtur, diversa planè in utroque loco explicatio, ex qua constat, unum horum proprium esse, alterum appellativum, quæ neutiquam confundenda. Circa alterum verbum Kumi, Divus Chrysostomus (Si modo Homiliæ in Marcum per Gulielmum Parvum Trecaſinæ primùm, deinde Sylvaneſtenſis Eccleſiæ Episcopum & Pariſiis Theologiæ Doctorem sub ejus nomine evulgatæ, non mentiuntur autorem.) finale jod affirmativum, cum suffixo primæ personæ perperam confundit, quando Homil. 7. in Marcum scribit: *Ait ergo Talitha kumi, quod interpretatur puella surge mihi, si diceret Talitha kum, interpretaretur puella surge.* Nunc verò, quia dixit Talitha kumi, interpretatur de Syrà & Hebræâ lingvâ, puella surge mihi. Kumi, b.e. surge mihi. Et paucis interjectis denuò: *Et aliter possumus dicere: quia renasceris, puella vocaberis, Puella surge mihi, non tuo merito, sed mea gratia: mihi ergo surge quod sanaris, non ex tuis virtutibus.* Fallitur dum opinatur, sine pronominiſ connotatione dicendum fuiſſe, Talitha kum, quia enim Talitha eſt gen. fœmin. nullâ ratione kum dici ſcribive poterat per ea, quæ communi conſenſu exemplis ſat copioſis confirmata docent Grammatici, verbum cum nominativo ſuo præmittendo, in numero non tantum ac perſonâ, ſed genere etiam debere convenire. Sed prout tunc erant, tempora, jacebant Biblia hebraica, iisque vulgò præferebatur in authenticas thronum eveſta LXX. Interpretum græca verſio, contra quam diſputans B. Hieronymus, multorum acerbas contradictiones ſuſtinuit, adverſus quas in omnibus fermè libb. bibl. præſationibus ſeſe defendit: vide ſis Prolog. ejus Galeatum & præf. in Jobum. Omnibus hiſce dubiolis hætenus motis facilè ſatis fiet, ſi quis non pigrabitur codicem Syrum conſulere, is verba græca explicationis loco ſuperaddita omittit, totamque ſententiam duabus complectitur voculis: atque

eo ipso demonstrat, hæc sibi quasi propria in eoidiomate, nullâ profus uberiori explicatione esse indiga. Est enim illa in utroque genere adeò frequens in N. T. paraphrasi, ut aliqua hic proferre exempla, chartâ temporeque abundantis fore, arbitrer. Hæc verò ex Hebraismo, quocumq; Chald. & Syriaism. eam habet communem, jam diu cognita habetur. Parvi momenti res est, utrum peccarit in eo Paraphrastes, quòd reliqua, his ab Evangelista adjecta, omiserit penitus, non annexâ illorum explicatione, quam aliàs sollicitè consuevit observare, v. g. Matth. 1. vers. 23.

וְיִקְרְאוּ אֵלָיו אֱמָנוּל

Et vocabunt: וְיִקְרְאוּ אֵלָיו אֱמָנוּל

nomen ejus Amanuel, quod exponitur nobiscum (est) Deus noster.

Act. 1. v. 19. וְיִקְרְאוּ אֵלָיו אֱמָנוּל

וְיִקְרְאוּ אֵלָיו אֱמָנוּל

וְיִקְרְאוּ אֵלָיו אֱמָנוּל

Et ita vocatur ager iste in lingua istius loci Chekal-demo, cujus explicatio est ager sanguinis. Nihil enim summæ rei hinc decedit; quamvis negari non possit, rectius facturum fuisse Syrum, si ad exemplum allatorum, verbis synonymis, more Evangelistæ, explanationem apposuisset. Gravius est, quod de vocibus à Marco interjectis, *tibi dico*, movet Erasmus, qui nescius est, cuinam easdem tribuat, Evangelistæ? an alii cuidam? Ad quod benè respondet Hieronymus, Epist. Cī. ad Pammach. de optimo genere interpretandi c. 3. f. 280. hisce in verbis: *Arguatur Evangelista mendacii, quare addiderit tibi dico? cum in hebraico tantum sit puella surge; sed ut ἐμψαλὶνῶν faceret, et sensum vocantis et imperantis exprimeret, addidit tibi dico.* Conf. Lightf. H. H. Grot. in h. l. Pfeiff. in D. V. aliique plures.

§. XIII. Quando Christus Marc. 3. 17. Jacobo, cui, ad differentiam Jacobi minoris Alphæi filii, cognomen erat Majori, atque Johanni, Zebedæi filiis, novum nomen imposuit, eosque vocavit *Boaveγγes*, quod Evangelista *tonitruum filios*; interpretatur, istud nomen interpretes de illius etymo ac derivatione sollicitos multum exercuit, quorum aliqui eò, quod non invenirent, ubi pedem figerent, ad violentam confugerunt solutionem, statuentes aliter apud Evangelistam legendum scribendumque esse, quam communiter legant codices. Drusius inquit: *Noli ambigere quin scribendum sit Bene reem*, cujus sententiæ etiam fuisse videtur Hieronymus tam in comm. in Dan. 1. quam in libr. de Nomin. hebr. existimans, emendatius hic legi *Bene rabam*. Greg. Greg. Franc. in Lexic. Sancto n. 165. p. 211. arbitratur, Christum biblico nomine uti voluisse, veritati consentaneum, hinc ait novo illos nomine ex Jos. 19. 45. בני ברק, quod *filios fulguris* significet, fuisse insignitos. Sed verò hæ omnes, & si quæ id genus aliæ fuerint vocis derivationes ac interpretationes, vel eo nomine forent repudiandæ, quod constantem veterum pariter ac recentiorum probatorum codd. fidem suspectam reddant, & cum nullum sit dubium, quin Evangelista ipsissima Christi verba retinuerit, prout edisseruerat, hanc responsionem admitti non posse, meridianâ luce clarius est. Nec dici potest, nomen illud ab Evangelista verbis synonymis, notioribus tamen fuisse expressum; Fidi enim historici erat, personarum nomina fideliter tradere, prout primitus erant imposita, etiam si in illorum gratiam, quibus scribit, explicationem vocabulis clarioribus conceptam annectat. Nam, quod rectè in simili argumento asserit Maj. Diss. SS. Loc. 5. cap. 1. §. 13. *Propria nomina in omnibus lingvis servantur & servari debent. Si autem mutantur, non dici possunt nomina, à primis auctoribus imposita, sed excogitata ab aliis, & ad similitudinem quandam efficta.* Propius igitur accedere videntur, quæ ad hunc locum tradunt Vatablus & Grotius, quorum hic ex בני & רעש maximam com-

𐤁𐤓𐤕𐤌 *Imposuit illis nomen benaj regesch, quod est filii
 conitruui.* Est autem vox 𐤁𐤓 in Hebr. Chald. & Syriacâ
 lingvâ tritissima, à sing. 𐤁 etiam in Targum 1. Chron. 17. 11.
 occurrente, contra quam notavit Buxt. L. T. hâc voce, sin-
 gularem in Targum esse inusitatum. Alterum 𐤁𐤓 non
 minus frequens est in sensu *commotionis, strepitus, tumultus,*
 ut exempla hic afferre non videatur necessarium. Dubio
 verò illi, quod h. l. Beza & Vatablus movent, quod hic ex-
 tet 𐤁𐤓𐤕𐤌, non verò 𐤁𐤓𐤕𐤌, occurrit Hugo Brughto-
 nus cit. Lightf. H. H. h. l. verbis sequentibus: *Judai in hunc*
usq; diem cea per oa enunciant, ut Noabbim pro Nebhim. Sic Boaner-
ges cum Theod. Beza Benerges scriptum velit, ipsi Judai Evangelium
nostrum defendunt. Castellum à Josepho de B. l. 1. 5. c. 3. lat. græc.
 C. x. d.

с. нд.

c. נד. מצרָה vocatum, ap. Strabonem Geogr. l. 16. f. 526. *μοασάδα* appellatur. Quin ipse Moses Kimchi שבילי הרעת והשלישי אם יבוא אחריו אחת משאר האותיות תהיה נקודה באיזו תנועה שתהיה קריעה *והשלישי אם יבוא אחריו אחת משאר האותיות תהיה נקודה באיזו תנועה שתהיה קריעה* Tertius (טו scheva efferendi modus est) si sequitur illud una ex reliquis (præter gutturales aut jod) literis notata quâcunque vocali, erit טו scheva lectio ad Kamez sese accommodans. Testatur verò in suis ad locum citatum additamenti, Elias, Kamez Tiberiensibus, legitimæ pronunciationis peritissimis, ita efferri consuetum fuisse, ut sonum obtineret ex O atque A mixtum, ita ut sonus טו O prævaleret nihilominus. Lud. de Dieu præfat. ad Apoc. Syr. ait: *Memini me ex clarissimo Viro Domino Erpenio audire, habere se ex ore doctissimi cujusdam Maronite, nullis præceptis grammaticis, ac vix vivâ voce doceri posse, quem sonum scheva ha'.... apud Syros, præsertim sub gutturalibus.* Insolens verò illud non est, ut, duabus vocibus in unam coalescentibus, (quod inprimis in nominibus propriis frequens) scheva in medio negligatur penitus, cum apud Chaldæos scheva etiam post vocalem longam quiescat. Denique quod טו ש per S. nudum efferat Evangelista, neglectâ aspiratione, id græci pariter atque latini, necessitate quâdam adacti faciunt, quia literam huic sono æquivalentem non habent, quod confirmant voces שמואל Samuel, שאול Saul, שלמה Salomo, aliaque plura passim obvia. Rationem appellationis pluribus indagat Lightf. l. c. Nobis Pfeiff. ad h. l. verba non displicent: *Sunt, inquentis, filii Zebedei, βοανεργές בני רגש υιοι βεργτης ob δυνάμιν in dicendo vocati*, conf. Raupp. Lexic. ad voc. Tonitru.

§. XIV. Pergimus nunc ad aliud Scripturæ vocabulum, quod non minus exercuit Viros etiam Doctissimos. Est illud nomen *natatorii* Joh. 5. 2. (ita enim malumus græcum *κολυμβήθρα* vertere, quàm ut vulgo fieri solet per *piscinam*) quod à causâ supernaturali commotum sanitatem conferebat,

[illegible]

braicè

braicè locus misericordiae. Ita enim dicitur, Interprete B. Glassio Phil. L. 1. tr. 4. sect. 2. p. m. 236. *ideò, quod in eo Deus benigne potentiam & misericordiam suam exerceret, in curandis quibusvis morbis.* בית enim Syriacè pariter ac Hebraicè Chaldaicè-que in statu constructo positum, *domum, locum seu continens quodvis* significat; exemplorum abundè dabit noster Danzius Interpr. Hebr. Chald. §. 28. כסד verò Syrorum Chaldaeorumve *opprobrium* non tantum, sed *gratiam* quoque & *misericordiam* denotat, ut videre est ad Rom. 15. 3. haud secus ac hebr. כסד ut plurimum & ordinariè gratiam designat & benignitatem, interdum verò (v.g. Lev. 20. 17. Prov. 14. 34.) probrum & turpitudinem: sive id factum dicas, ut communiter fieri solet, καὶ ἀντιθεσιν uni eidemque voci diversas easdemque contrarias notiones tribui; sive ironiam, eadem manente vocis significatione, subesse statuas, nostrâ parum intererit. Amplius suâ isthâc versione Syrus quæstionem de hoc loco motam illustrare nonnihil videtur ac explicare, quam movet Vir supra laudes nostras Lightf. H. H. h. l. An videlicet hic locus Bethesda, lotioni sacrificiorum Deo offerendorum fuerit destinatus, ut in eo sordes pecudum ante maetationem abluerentur, ceu hætenus creditum fuit communiter? Quam verò sententiam jam jam laudatus Lightf. l. c. satis probabiliter in dubium vocat, tum quia de eo, quod corpora, vellera, terga, ante maetationem fuerint lavanda, Sacrae taceant paginae, traditionesque Judæorum authenticæ, nec uspiam inter labe ac vitia, quibus bestiae ad oblationem reddebantur ineptæ, id numeretur, quod non fuerint lotæ prius. Statuitque homines, ut in V. T. fieri solebat, variis casibus pollutos, in Bethesda lavari fuisse solitos, hæcque fini pro immunditiarum diversitate, quinque diversas hujus natatorii porticus fuisse, in quibus ante ablutionem vestes deponerent, post ablutionem resumerent, ac semper protecti essent à pluvio. Cui etiam sententiæ haud obscure favet Syrus, ver-

dere videntur præsentis loci vocem cum Bethsaidâ, Andreæ ac Philippi Patriâ Joh. 1. 44. illudque interpretantur *domum venationis* seu *piscationis*, idque inprimis ideò, quod vocis etymologia, five potius externa quædam in sono convenientia, huic opinioni aliquantisper favere videatur. Alii pro Bethesda legendū censuerunt בית ערי *domus ornatus*, ut Erasmi de Wolfig. Muscul. perhibet. Quam vocis lectionē huc minus quadrare, ex primo vocabulorū apud Evangelistam aspectu, quivis facile judicabit. B. Brentius vocem ex בית עוז h. e. *domus caprarum*, deducit, & hoc inde stabiliri posse existimat, quia sicuti in voce עזרא scribitur Esra non Esdra, ut dici scribe debebat: ita & in hac voce pro sd putat apponi posse י. Quæ tamen etymologia præsentī vocabulo parum est congrua. Primò enim י græci, non sequente consonâ, nuspian per sd protulerunt, ut scribit ad hunc locum B. Pfeiff. D.V. sed per ζ. sæpius: ut apparet ex his vocabulis בועז Bo-oz, עזריה A'ζarias, זכריה Zacharias. Unde disceptant inter se Viri longè eruditissimi, num per ζ. an verò per S lenissimum efferri hæc consona debeat? ac in eo reprehendunt vulgatum, quod pro hebr. עזרא scripserit Esdras, cum vel Esras, vel modo inverso, Edsras exarari debuisset. Quibus stantibus, scribendum h. l. pariter, foret Bethesda vel Bethesa. Deinceps (2.) obest huic B. Brentii sententiæ adjectum ab Evangelista vocabulum πηγάτιν, quod si vellemus cum Bethesdâ in eodem efferre casu, quorsum derivatio haud obscurè tendit, sensum faceret sequentem: *Erat natatorium probaticum*, german. ein Schaf-Teich. Sed hanc expositionem infringeret extans in græco ἐν præpositio, quàm vel planè negligeres, vel si eandem admitteres, lacunam statuas in græco textu, necessum est. Quis enim sensus? *erat ad piscinam probaticam, quæ dicebatur hebraicè Bethesda &c.* deesset enim altera propositionis pars ad sensum complendum necessaria. Omnium verò minimè assensum meretur ea, quæ à Pfeiff. l.c. & Beza in h.l. refertur, quorundam derivatio,

quà vetustissimi cujusdam codicis auctoritate legunt Βελ-
 ζεθα, illudque dictum putant pro Bethzeda. Hunc enim
 unum fuisse ex collibus Hierosolymitanis Joseph. de Bello
 Jud. L. 6. c. 6. sec. divis. lat. (juxta græcam verò c. 13.) testa-
 tur, cum natatorium h. l. dicat Johan. Evangel. B. Brentii
 comm. in Joh. sententiam, quà opinatur cum quibusdam, à
 בית *domus* & ערר *grex*, i. e. *domus gregalis*, hoc nomen posse
 dici conflatum, pluribus examinare nil attinet, cum ipsi-
 met non per omnia placeat, ob insignem, quæ est inter
 utramque, differentiam. Alii apud B. Glassium Phil. I. 1. tr.
 4. sect. 2. p. m. 237. deducunt à בית *domus*, & נשן in statu
 emphatico נשן effusio, qui hanc denominandi rationem
 suggerunt, quod aqua ibi non fuerit propria, sed infusa,
 vel per canales eo deducta. Quæ etiam sententia Magn.
 Wagenf. arridet Sotâ p. 307. dicenti: *aquas illas, quibus Sacer-*
dotes manus suas pedesque aut victimas abluerant, & quæ è labro
aneo quotidie evacuabantur ex templo manantes, alicubi stagnasse;
 adeoque interpretatur receptaculum aquarum, quæ in tem-
 plo fuere profusæ. Lud. de Dieu putat ideò dictam fuisse
 domum effusionis, quod ibi effusa sit aqua in oves ad ablu-
 endas eas fordibus, cui etiam sententiæ addictus commu-
 niter traditur Hieron. quia in locis Hebr. Tom III. pag. 417.
 scribit: *Hostias in eo lavari à Sacerdotibus solitas ferunt, unde &*
nomen accepit. Hisque calculum suum addit Drusius in h. l.
Piscina (inquiens) *erat Hierosolym. in qua lavabantur oves im-*
molanda in templo, cujus meminit Benjamin in Itinerario per hæc
verba: Ibi conspicitur in hunc usque diem piscina in qua macta-
bant victimas suas, ibi omnes Judei scribunt nomina sua in parie-
te. Sed quàm benè testis loco adhibeantur Benjaminis ver-
 ba, quàmque validum sit ejus testimonium, me non per-
 videre posse, haud quaquam diffiteor. Nec enim is de
 lotione pecudum, in sacrificium offerendarum, in hâc (ut
 vult Drusius) piscinâ peragendâ, sed de immolatione ea-
 rundem disertè loquitur, inque eo genium suum sequitur
 atque ingenium, à fabulis non usque quaque alienum.

Constat

Constat enim, alibi quam in templo immolare sacrificia, se-
verè interdictum fuisse: unde haud immeritò Zegerus in
h. l. inquit: *Utrum hoc verum sit viderint ipsi.*

§. XV. Posteaquam sera pœnitentia subiisset ani-
mum proditoris Judæ, quod ausu tam temerario Dominum
ac Salvatorem suum in manus Judæorum tradidisset, male-
dictam nunc pecuniam, recusantibus eam Judæis, projecit
in templum, quâ iniquitatis mercede, quia Korbanæ im-
mitti non poterat, emunt Judæi agrum figuli, eumque vo-
cant Α'ελδαμα, Actor. 1. 19. h. e. ipso Luca interpretante,
agrum sanguinis. Quod voc. Erasm. derivandum putat ex
hebr. חֶמֶן, quod juxta ipsum *fundum* significat sive *facul-
tatem.* Sed mavult Hotting. Lexic. heptagl. pag. 139. illud
ex Arabicâ radice حرق deducere, quæ *terram cum herba vo-
care* significet; Quibus posthabitis, alii rectius Syri vestigia
legunt, quippe qui verba hæc Α'ελδαμα τῆς περὶ χωρίου

αἵματος, vertit ܐܬܪܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ
ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ

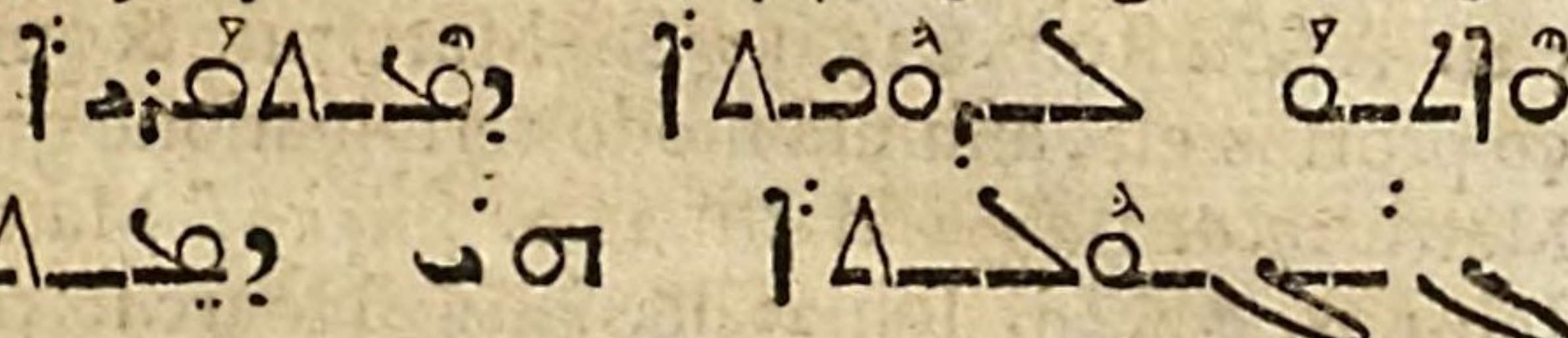
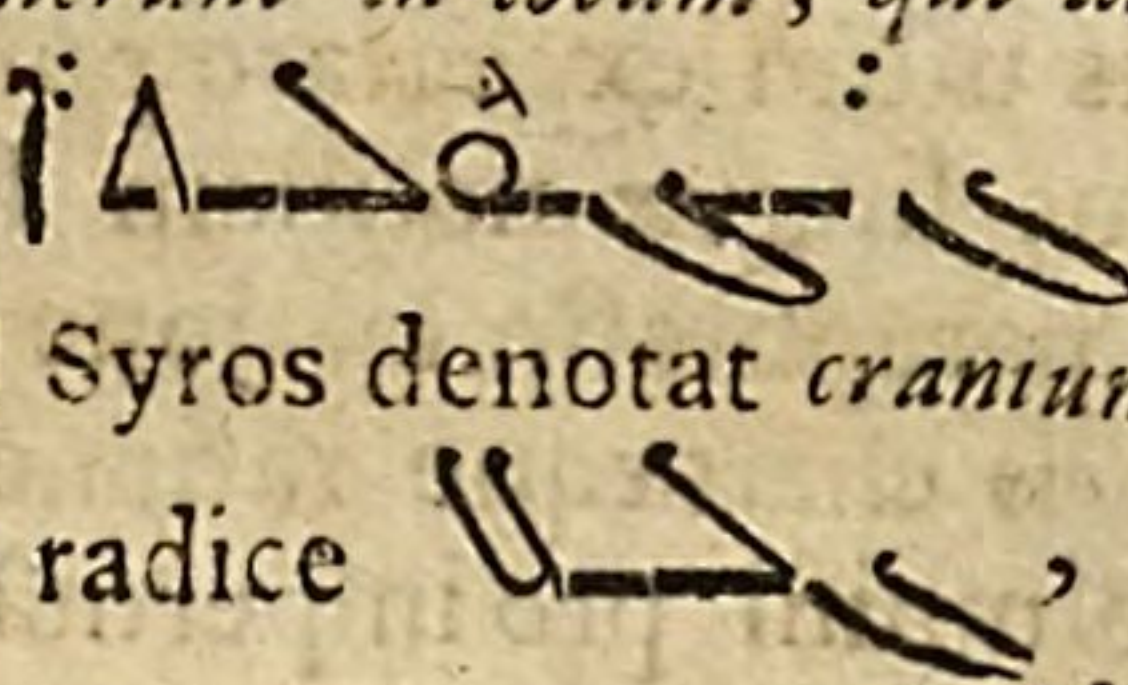
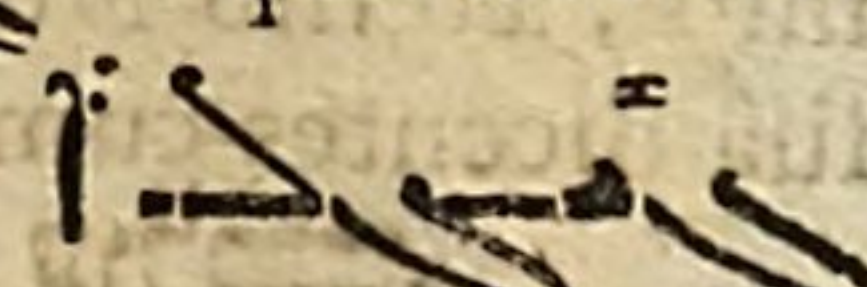
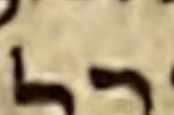
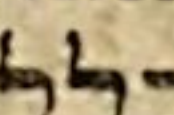
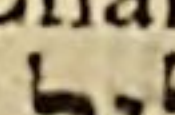
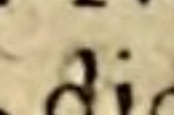
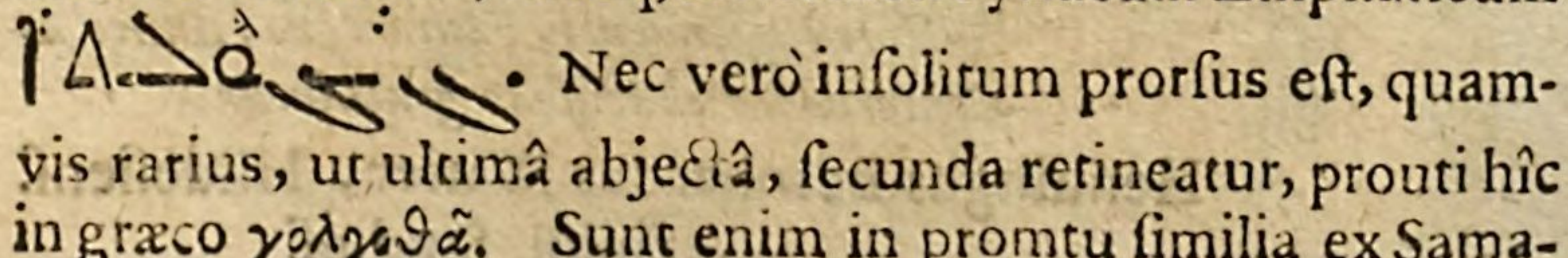
*Chekaldemo cujus expli-
catio est ager sanguinis.* Est enim nomen ܐܬܪܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ ܕܚܝܬܐ Chald.
& Syriac. significans agrum, uti Matth. 6. 30. Jos. 8. 20. &
passim alibi occurrit, originemque trahit ex hebræo חֶמֶן
partem sive *portionem* notante, ex qua descendit sœm. חֶמֶן
Jer. 12. 10. *ager* etiam hebraicè significans. Formatur ve-
rò literis inter se transpositis, uti sæpius in Chald. & Syriac.
fieri consuetum est, v. g. pro hebr. שַׁעַר porta, dicitur Chal-
daicè ܫܥܪ Dan. 2. ult. & Syriac. ܫܥܪ Matth. 16. 18. it.
pro hebr. מִפְּרֵשׁ Dan. 5. 12. occurrit ܡܦܪܝܫ *interpretans*, & in
hac quidem nostrâ voce idem observat Samaritanorum
lingua, in qua pro more insuper gutturalis ח mutatur in ע,
sic Exod. 20. 17. pro hebr. שַׁעַר ex Deut. 5. 18. hic loci inser-
to, adhibet ܫܥܪ, ex quo, ut hæc obiter moneam, constare
potest

potest de veritate asserti Virorum quorundam cætera doctissimorum, qui statuunt, carere Samaritanos tribus literis **עמק**, adeoque hanc lingvâ legem ab ipso Mose non potuisse esse conscriptam, ceu arguit Calov. Bibl. illustr. ad Ezech. 9. 4. Thilo in medulla Theol. V. T. ad l. c. & quod mireris, B. Schickard. cum in Hebr. Richter p. 22. tum in notis sub calcem libri de jure Regio. Qui error à Benjamin. Tudelensi, cui B. Schickard. in Taar p. 28. peregrinatoris fide dignissimi elogium tribuit, originem trahit. Is in itinerario suo primus hanc publicè proposuit sententiam, eamque incautè accipientes, in errorem seduxit, five cum Hanero Obs. Philol. Crit. 9. inde hoc ortum putes, quod Samaritani literas finales ac dilatabiles ignorent; five cum Hotting. Exerc. Anti-Mor. p. 38. Benjaminum de **χρήσει** seu legitimâ gutturalium usurpatione loquentem, perperam de **κλήσει** fuisse intellectum dicas. Pronunciationem vocis quæ cernunt, ubi pro **אֶל־אֱלֹהִים** **Α'κὲλ** & pro **דָּאֵמָא** **δαμὰ** dicitur, ea ex supra adductis clara sunt, modo hic attendatur ex celeb. nostri Danzii Gramm. Hebr. p. 44. antiqua vocalis (-) pronunciatio, quâ in syllabâ compositâ sonuit non *a* purum, sed *æ*. Ita pro Hebr. **מְלַכִּיזָכֶר** Auctor Epist. ad Hebr. c. 7. 1. habet **Μελχισεδὲκ**, pro **נִפְתָּלִי** Matth. c. 4. 15. **Νεφθαλεῖμ** &c. Aspiratio verò apud Græcos sæpe omittitur, ut docet græcum Eva pro **הוּא** 2. Cor. 2. 3. **Ε'μμορ** pro **חַמּוּר** Act. 7. 16. **Α'γμαγέδδων** pro **הַרמגדון** Apoc. 16. 16. præsertim cum gemina, seu potius triplex per **ת** indigitata, ab illis exprimi non potuerit. Prætereà conf. huc, quæ de sono **τῆ** scheva ad **παλιθαὶ κῆμι** dicta sunt pluribus.

§. XVI. Denique succedat aliud dictum Matth. 27. 33. in quo consignatum videmus locum, ubi Christus cruci est affixus, lingvâ hebræis tunc receptâ, **גִּלְגֻלְתָּא** appellatum fuisse, quâ in re assentiunt Matthæo Marcus cap. 15. 22. atque Johan. c. 19. 17. fateturque Beza in h. l. in omnibus ita scriptum

scriptum legi codicibus. Cum verò Etymologia & formatio vocis non ubivis sit obvia, diversi ex Interpretibus in omnes se verfarunt partes, ut ex dubio se extricarent. Vatabl. in h.l. Beza & Mercerus in notis ad Santis Pagnini thesaurum, disertis verbis lectionem τῆς Golgotha rejiciunt, & pro eo Golgotha legendum esse ducunt, nixi aliquot codicum, qui ita legunt, auctoritate: quod ipsum etiam de hoc loco sentit Caninius, Disquis. in locos aliquot N.T. obscuriores pag. 82. Rem nonnihil faciliorem reddit in subsidium vocatus Syrus, qui verba Evangelistæ: καὶ ἐλθόντες εἰς τόπον λεγόμενον γολγοθᾶ ὅς ἐστι λεγόμενον κρανίον τόπον, ita vertit: Et venerunt in locum, qui dicitur Gogultho, quod vertitur Cranium. enim nomen status emphatici, apud Syros denotat *cranium* à rotunditate sic dictum, estque à radice *rotā*. Jac. 3. 6. Formatio nominis optimè instituitur ad imitationē vocis ex radice *miscuit*; si in conjugatione gravi, pro secunda radicali in locum Dagesch fortis transmotâ, statuas similem primæ, juxta Darzii Gramm. Chald. §. 45. II. 2. & Aditum Syriæ Reclus. §. 35. II. produces . Et ita vox hæc occurrit Exod. 16. 16. Num. 1. 20. Jud. 9. 53. 2. Reg. 9. 35. eliso nunc porro priori, dicitur , uti Syriacè Jacob. l.c. invenitur, indeq; est nomen Syriacum Emphaticum . Nec verò insolitum prorsus est, quamvis rarius, ut ultimâ abjectâ, secunda retineatur, prouti hîc in græco γολγοθᾶ. Sunt enim in promptu similia ex Sama-

ritanismo exempla, ubi idem obtinet in hâc ipsâ voce. Sic, quando Num. 1. 20. & 22. scribitur לַגְלִיחוֹתָם, Samaritanus codex habet ܠܓܠܝܚܝܬܐ. Unde non est, cur Beza aliique à ultimum in hâc voce tam morosè poscant. Cur locus à craniis appellationem sit sortitus, in propatulo est; fit nimirum, rectè hoc annotante Zegero, per metonymiam, à capitibus capillis & carne nudis, quibus ex occisis corporibus abundabat, denotatque locum ubi multa crania & ossa dispersa jacent.

§. XVII. Eâdem nunc ratione ad reliqua descendendum foret, ea quæ supersunt percurrendo, v. g. παρὰ Matth. 5. 22. Α'ββᾶ Rom. 8. 15. κορβαῖν Marc. 7. 11. & quod idem cum eo prorsus est, assumtâ modo terminatione græca κορβανᾶν Matth. 27. 6. πάχα Matth. 26. 2. βαρβανᾶ Matth. 16. 17. παῖσι Joh. 1. 38. παῖσι Joh. 20. 16. παῖσι Marc. 10. 51. κηφᾶς Joh. 1. 42. & alia plura. Sed cum ex hæcenus dictis abundè eluceat, quemnam is usum expectare possit ex versione Syriacâ, qui levem illius lingvæ notitiam sibi comparaverit, & egregiam istam paraphrasin lectione suâ non fuerit dedignatus; ut temporis chartæque rationem habeamus, subsistimus, æterno Numini pro impertitâ nobis uberrimè gratiâ suâ dicentes cum Psalmistâ:

יהי שם יהוה מבורך מעתה ועד עולם.

Lingvam nôsse Syri, numquis sit frugifer usus?
Num didicisse juvet? FAVOR, AMICE doces.
Gratulor inde TIBI, læto qui gaudia plausu
Testor, & ex animo prospera fata precor.

*Nobilissimo Domino ALPHEYO, Doctissimo Dn.
Auctori Respondenti, Fautori suo, Amico ac
Conterraneo charissimo gratulatur*

Henningus Bernhardus Witter, Hildesiens.
Philol. Studios.

Rus, Johann Reinhard,

De Lingvae Syriacae Vsv In N. T. Dispvatio Philologica

Jenae [1702]

Bamberg, Staatsbibliothek -- Th.ex.q.0-v#5

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11776997-6

VD18 12349496-001